

Після перемоги Анджея Дуди на президентських виборах Польща розділилася на два табори, але для кожного з них національні інтереси – найголовніша цінність

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Мав він у своєму розпорядженні глибоко залежне від влади суспільне телебачення, яке показувало і діючого президента, і його політичне середовище як рятівників нації, а їхніх головних політичних опонентів в особі Громадянської платформи як пришепелуватих монстрів і злодюжок. Мені особисто боляче було дивитися такі “об’єктивні новини”. Вони дуже нагадували випуски путінських або “українських новин” на телеканалах Медведчука чи Коломойського часів виборчої кампанії в Україні 2019 року. Від таких “новин” вівало дрімучим дикуномством.

Коли я про це сказав колезі з Польщі (це пристрасна фанатичка партії “Право і справедливість” і самого президента Анджея Дуди), з якою постійно контактує, то вона аж підстрибнула на стільці:

— Ти так говориш, бо в Україні через телеканал “Polonia” бачиш лише новини першого суспільного телеканалу. І не маєш поняття, що про владу говорять на каналах, які належать опозиції.

Дійсно, не маю поняття, що там говорять. Однак, якщо те, що стверджує колежанка з Польщі, є правдою, то маю усі підстави твердити, що живемо у страшний час деградації і політичних еліт, і суспільств загалом. Це засвідчує і путінське “обнулення” в Росії, і обманний прихід “слуг” до влади в Україні, і страшний бруд та інформаційні маніпуляції польської політики.

Стратеги виборчої кампанії діючого президента Польщі вважали, що їхнього інформаційного ресурсу, підсиленого по суті щоденними зустрічами президента з мешканцями повітових містечок, дозволить йому вже у першому турі з тріумфальним результатом отримати суспільну згоду на другу п’ятирічку президентства. Можливо, так і було б, якби президентські вибори

Поляки Анджея Дуду залишають президентом

Так дещо незвично сформулювати заголовок змушує і дещо незвична постановка питання як президентом Польщі А. Дудою, так і його політичним середовищем. Від першого він заявляв, що в президентських виборах 2020 року буде “ubiegać się o reelekcję”. У прямому перекладі це означає старатися отримати право знов зайняти ту ж саму посаду. Ментально це не те ж саме, що наше “повторно балотуватися”. Анджей Дуда вів свою кількомісячну емоційну виборчу кампанію під гаслами “зберегти те, що є”.

відбулися на початку травня, як спочатку планувалося. Але поважну корекцію в плани вніс коронавірус. Через пандемії вибори було перенесено на кінець червня. Хоч поляки це називають перенесенням дати голосування, проте нова реєстрація кандидатів показує, що це були нові вибори. На них опозиція замінила безбожно спаплюжену провладним телебаченням (воно має найбільшу глядацьку аудиторію) кандидатку.

Її заміна усіма конкурентами польської президентської виборчої кампанії розцінювалася як свідчення сходження на маргінес головної опозиційної сили — Громадянської платформи. Після скасування призначених на початок травня президентських виборів та оголошення нових виборів на 28 червня новому висуванцеві Громадянської платформи, діючому президенту Варшави Рафалу Тшасковському (Rafał Trzaskowski) не давали ніяких шансів на вихід у другий тур. Тим паче, що почалася дика компрометація опозиційного кандидата. У цій ситуації 9 з 11 кандидатів у президенти Польщі вважали, що при активному “спалюванні” Тшасковського кожен з них має шанс на вихід у другий тур і перемогу в другому турі Дуди.

А в середовищі діючого президента сподівалися, що в червні все вирішиться

ся у першому турі. Однак не так сталося, як гадалося. У другий тур з діючим президентом вийшов “списаний” Тшасковський. Він набрав 30,46 відсотка голосів, а діючий президент — 43,5% відсотка. І на цій підставі Дуда робив заяви, що такий розрив над конкурентом — запорука “великої перемоги” та “твердого мандату”. Тож волею долі знов не так сталося.

Напередодні другого туру соціологічні дослідження показували, що президентські вибори виграє представник опозиції, що стало великою сенсацією. Я до тих досліджень ставився скептично, бо знаю, що через неможливість зробити точні заміри в селі, вони зазичай завищені. А коли мені сказали, що у Польщі 11 липня напередодні виборів *цілий день крутили матеріали про “волинську різанину”* і про роль Анджея Дуди у збереженні пам’яті про “закатованих на сході”, у мене вже не було сумнівів, що вибори виграє діючий президент. І хоч з точки зору права тут не дуже прискіпаєшся, насправді це глибоко аморальний, цинічний хід команди Дуди. Тим паче, що знайдені німецькі документи зовсім по-іншому трактують події на Волині в 1943 році, ніж польський Інститут національної пам’яті!

Закінчення на стор. 3

Знов хочуть мову притоптати,
Притишить правильний закон.
Зійшлися всякі ренегати
Й кричать Росії в унісон.

— Тут нас не чують, зневажають,
Прийди на поміч “руській мір” —
І в агресивному бажанні
Ричить Московія, як звір.

Спиніться, Шуфричі й Новінські,
Та ще з десяток недорік.
Ми хочем жить по-українськи,
І рідне слово в нас — навик!

Тож придивись пильніш, народе,
Хто свій, а хто москальський пес.
Пахучу мову, вдачу горду
Послав Господь нам із небес.

Послав, щоб ожили поволі —
І не тепер, а вже давно.
А суперечить Божій волі
В житті нікому не дано!

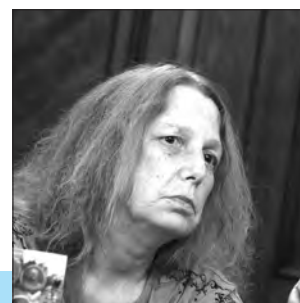
Вадим КРИЩЕНКО

ЩЕ РАЗ ПРО СИМВОЛ ТРАГЕДІЇ

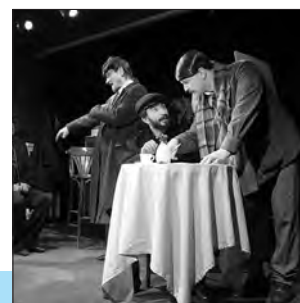
4-5

ОБОРОНА — ЦЕ ПОГАНІЙ ЗАХИСТ

11

АРТ-КАЛЕЙДОСКОП

14-15

Фінансова система — не комедія

Посли країн “Великої сімки” (G7) відреагували на заяву про відставку голови Національного банку Якова Смолія, зазначивши, що це може становити загрозу надійності реформ України. Це сталося через кілька годин після того, як Смолій написав та подав на ім’я президента Володимира Зеленського заяву про відставку через “систематичний політичний тиск”. Посли країн G7 заявили, що підри́в незалежності НБУ постави́ть під загрозу міжнародну підтримку українського уряду. МВФ вимагає, щоб НБУ залишався “острівцем стабільності” серед хвиль українського політичного океану: “Незалежний Нацбанк — фундаментальне досягнення для України, що зменшило корупцію, сприяло зростанню й врятувало збанкрутілий банківський сектор. Підри́в цієї надважливої інституції був би великим кроком назад і поставив би під загрозу надійність реформ України і їхню підтримку”, — йдеться у заяві послів.

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Голова національного Банку України Яків Смолій 1 липня подав у відставку, написавши заяву “за власним бажанням”. Він заявив, що протягом тривалого часу на регулятор здійснюється “систематичний політичний тиск”. Водночас у НБУ заявили, що поважають рішення Якова Смолія про відставку з поста глави регулятора і поділяють його застереження про “політичний тиск”. Ймовірно, Смолій написав заяву про відставку після напруженої розмови з президентом Володимиром Зеленським, з яким у нього був конфлікт. І хоч Голова НБУ повинен звітувати перед президентом і Радою, В. Зеленський за законом звільнити його не мав права, за нього це зробила його фракція у Верховній Раді, до якої Зеленський і вніс постанову про звільнення Смолія з посади...

Верховна Рада в п’ятницю, 3 липня, розглянула відставку голови Національного банку України Якова Смолія. Проект постанови підтримали 286 депутатів, з них 211 голосів дала фракція “Слуга народу”, “Батьківщина” — 13, “За майбутнє” — 17, “Довіра” — 18, ОПЗЖ — 22 голоси. Тимчасово обов’язки голови НБУ виконуватиме перша заступниця керівника центробанку Катерина Рожкова.

Під час свого виступу в парламенті Яків Смолій заявив: “Як голова НБУ я понад два роки стояв на сторожі інституційної спроможності центробанку. Разом із членами правління ми є щитом, що захищає нашу демократичну й аполітичну інституцію від впливів політикуму. І цей щит протягом останнього року постійно намагаються зламати”. За його словами, тиск відбувався через суди, проплачені мітинги перед Національним банком та під домівками членів правління. “Інформаційні атаки, побудовані на маніпуляціях і брехні, необґрунтовані політичні оцінки політики НБУ та безпосередньо моєї діяльності як очільника інституції, використання ради НБУ для створення корпоративного конфлікту всередині інституції — усе це елементи одного ланцюга”, — сказав Смолій.

Голова профільного комітету Данило Гетманцев відзначив

досягнення Смолія на посаді — низьку інфляцію, стабільність золотовалютних резервів, та водночас назвав претензії, які мають депутати до голови НБУ.

Зараз Національний банк дотримується позиції: головне — утримати інфляцію. Друкувати гроші, щоб розігнати економіку, регулятор не погоджується, а облікову ставку знижує повільніше, ніж того хочуть в Офісі президента. У цій відставці також був вкрай зацікавлений Ігор Коломойський, котрий й досі прагне повернути свій “Приватбанк”... Коломойський на посаді голови Нацбанку хоче бачити людину, яка допоможе йому зруйнувати розслідування у США та Великій Британії фактів розкрадання коштів Приватбанку. Тобто, під загрозою опиняється можливість повернення державі декількох мільярдів доларів.

Відставка Голови Нацбанку означатиме серйозну кризу у стосунках України з західними партнерами, зокрема з міжнародними фінансовими установами: МВФ, Світовим банком, Європейським інвестиційним банком, Європейським банком реконструкції та розвитку. Допомогу від них та наступні транші поставлять на паузу на невизначений строк. І МВФ спостерігатиме, наскільки нова людина в НБУ буде залежати від Офісу президента Зеленського та інтересів Коломойського. В Офісі президента хочуть, щоб новий керівник виконував насамперед їхню програму. Якщо новий керівник НБУ погодиться з їхніми вимогами, вже найближчим часом в Україні може спостерігатися пришвидшення інфляції. Це буде дуже поганий сигнал для політикуму, що незалежних органів при нинішній владі на Банковій у нас бути не може. Ця позиція може поширитися і на НАБУ, Конституційний суд.

Якщо на заміну незалежному Смолію і незалежному Національному банку прийде людина для якої на першому місці буде Зеленський та його патрон, тоді українська держава остаточно зірветься у штопор — і 95-й нарізті поверне 1990-ті. “Епоха бідності”, з якою обіцяв покінчити Зе, не вирішується так просто, як у комедійних виставах 95-го кварталу.

Перша морально-правова перемога п’ятого президента

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Раніше прокурори просили запобіжний захід у вигляді особистого зобов’язання у справі про злочинний наказ, яким начебто Порошенко схилив колишнього голову Служби зовнішньої розвідки призначити своїм заступником Сергія Семочка. Печерський районний суд двічі переносив засідання у справі щодо обрання запобіжного заходу лідеру „Європейської Солідарності”.

Напередодні судового розгляду адвокат Порошенка Ілля Новіков у своєму Facebook повідомив, що Державне бюро розслідувань (ДБР) офіційно завершило досудове слідство 7 липня. Копію відповідного документа він оприлюднив в мережі. Відповідно клопотання про запобіжний захід на час слідства не підлягає розгляду, зробив висновок Новіков. У копії документу йдеться про те, що “зібрані під час розслідування докази є достатніми для складання обвинувального акту”. “В Офісі генерального прокурора паніка”, — під-

Минулого тижня Печерський районний суд Києва залишив без розгляду і повернув прокурорам клопотання про обрання запобіжного заходу п’ятому президенту України Петру Порошенку. Про це Петро Порошенко повідомив під час акції протесту під будівлею суду. Суд вирішив не обирати запобіжний захід Порошенку — і він вільно пішов додому під оплески тисяч людей.

сумував Новіков. Коментуючи рішення суду після завершення засідання, Порошенко сказав: “Перша, маленька, але надзвичайно важлива наша з вами перемога. Навіть Печерський суд сумнозвісний злочинне, дріб’язкове, нікчемне подання Офісу генеральної прокуратури, яке писалося в офісі на Банковій, ухвалив залишити без розгляду і повернути адресанту, і це зробили ви, ті, хто не залишився байдужим і третій день, багато годин під спекою, під дощем, під грозою був тут на площі перед Печерським судом, бо так і тут захищається демократія в Україні, наш європейський вибір, бо так і тут захищаються від політичних переслідувань наші волонтери, добровольці, ветерани, державники, військо-

ві, журналісти, які потребують оборони від наступу на свободу слова”.

На думку Порошенка, діючи влада хоче обмежити таким чином участь української опозиції у виборах. Справа про призначення Семочка — одна з багатьох справ, які нинішня влада “інкримінує” п’ятому президентові. Серед них і “роз’язування конфлікту” на сході України, і ухвалення Закону про мову, і навіть... отримання Томосу. Авторитетні міжнародні організації, низка впливових світових політиків, українські громадські діячі, активісти та журналісти закликали президента Володимира Зеленського припинити політичні переслідування Петра Порошенка.

Чи шануємо своїх громадян?

Іван ПРАВДИВИЙ

Шостий рік йде війна України з підступним московським ворогом. Смерть і горе принесла вона на українську землю. Тисячі життів віддали і продовжують віддавати за неї українські воїни і добровольці. Тисячі громадян України покинули свої домівки і майно в окупованих ворогом частинах Донбасу. Серед них і члени Громадської організації “Спілка вимушених переселенців з особливим соціальним статусом”. З початку військових дій і окупації частини Донбасу вони змушені були залишити свої рідні домівки і переїхали до “великої України”, бо як щирі патріоти люблять власну країну, а не московських окупантів та їхніх посібників з числа так званих “сепаратистів”-зрадників... Рятуючись від агресора, вони сподівалися і вірили, що їх не залишать в біді рідна держава та подбає про них. Після втечі з окупованої частини Донбасу їх поселили в санаторій “Перемога” смт. Ворзель, вул. Лісова 36, який належить Федерації профспілок України, і перебуває в оперативному управлінні дочірнього підприємства “Федерації профспілок України — ПрАТ “Укрпрофоздоровниця”. На той час санаторій був в критичному стані (його, напевно, готували до банкрутства і подальшого продажу), тож переселенці за свій рахунок його відновили. В цьому їм допомогала гроши-ма Київська ОДА (4,5 мільйони гривень) та деякі благодійні між-

народні організації. Вся допомога до копійки пішла на відновлення помешкань санаторію, в які переселенці були поселені у 2014 році... Вони за свій рахунок відновили роботу котельної (поставили новий котел), зробили заміну вікон і дверей, провели новий кабель освітлення тощо. Коли у 2016 році держава припинила фінансування їхнього проживання у санаторії, становище вимушених переселенців змінювалося у гірший бік з кожною черговою зміною керівництва санаторію. Нині до них ставляться з неповагою і постійно вимагають більше і більше грошей за проживання в далеко не найліпших умовах! Так звана “адміністрація” санаторію “Перемога” постійно підвищує тарифи попри те, що не має доступу до лічильників і на власний розсуд бере гроші, не враховуючи Постанову Кабінету Міністрів України, де серед всього визначається розмір, порядок і механізм оплати житла та надання послуг! Переважна кількість переселенців отримує виплати на компенсацію житлових послуг лише 1000 гривень на місяць, будучи вже непрацездатними чи пенсіонерами. Досі не з’ясовано достеменно, кому і на яких підставах вони сплачують надмірні кошти за проживання, які “здирає” з нещасних переселенців так звана “адміністрація з вулиці”, користуючись тим, що вони не мають договорів оренди та щодо надання комунальних послуг, що ставить переселенців в умови морального і матеріального приниження. А майно санаторію не є власністю нових

“адміністраторів”, та відповідно до ухвали суду майно санаторію “Перемога” належить “Укрпрофоздоровниці”, яка на жаль не має фізичної можливості користуватися цим майном. Відтак, переселенці, котрим немає куди їхати, стали заручниками, бо не мають можливості ані змінити цю ситуацію, ані вирішити свої житлові проблеми самотужки,

Нині п’ятиповерхівка, де вони компактно мешкають і де їм постійно відключають світло і водопостачання, готується до продажу... разом з ними!

“Спілка вимушених переселенців з особливим соціальним статусом” неоднаразово зверталася і до гаранта конституційних прав громадян, і до Кабінету Міністрів України, і до Міністерства у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо перемішених осіб України з проханням допомоги у вирішенні їхніх житлових проблем. У відповідь отримували відписки...

І все ж вимушені переселенці з окупованих частин Донбасу — члени Громадської організації “Спілка вимушених переселенців з особливим соціальним статусом”, — продовжують свято вірити в нашу свободу і в те, що Україна залишається демократичною правовою державою, яка не залишить їх сам-на-сам зі своєю бідой!

...Та з боку чиновницько-бюрократичного апарату — лише нехтування нашими свододами і правами, що захищені статтями Конституції України.

Поляки Анджея Дуду залишають президентом

Закінчення. Початок на стор. 1

Враховуючи вище неведені обставини, жевріла надія, що діючий президент Польщі переможе діючого президента Варшави з більшими розривом. Просто не було інформації, наскільки великі міста, а особливо їх інтелектуальні прошарки рішуче налаштовані проти сповзання Польщі до примітивного споживацького попульту та проти конфронтації як західними, так і зі східними сусідами. Коли поляки після першого туру зрозуміли, що зміни можливі, мобілізувалися на другий тур. 12 липня 2020 виборча явка була найвищою за всі попередні вибори у Польщі, які проводилися від історичного 1989 року. Становила вона 68,18%, хоч у першому турі була на 4% нижчою. А у великих містах була ще більшою. У Варшаві вона становила майже 80%, що б'є усі дотеперішні рекорди.

Так великої мобілізації виявилось недостатньо аби покласти край, улюбленого люмпеном курсу, головними складовими якого є патерналізм, попультизм та авторитаризм у парі з шовінізмом. За “збереження того, що є” висловилося 10 440 648 особи. За конкурента Дуди та за кардинальні зміни віддали голос 10 018 263 особи. Ще майже 10 мільйонів осіб не брали участі у голосуванні. Частина з них перебуває за кордоном і не мала такої можливості. Більшість — це ті, кому все байдуже, як розвиватиметься далі держава.

Отже, Дуда отримав на понад чотириста тисяч голосів більше, ніж його суперник. Якби у Польщі відбувалися вибори за американською моделлю, то переміг би Тшасковский, бо він виграв в 10 воеводствах, а Дуда лише в 6. Тшасковский у своїх, західних, воеводствах випереджав Дуду де на 10%, а де на 30%. Дуда у своїх, східних воеводствах випереджав конкурента де на 100%, а де й на 250%.

Рафал Тшасковский визнав перемогу діючого президента. Однак його виборчий штаб заявляє, що подаватиме позови до суду з приводу тих виборів. Не тому, що сподівається на якусь зміну результатів волевиявлення громадян Польщі. А тому, що в судових архівах є судові позови про факти шахрайства, які творилися під час тих виборів. Штаб Тшасковского заявляє, що велика частина польських заробітчан, які перебувають за кордоном через злий умисел влади, були позбавлені можливості голосувати.

Політики з ПiС двовідсоткову перевагу над конкурентом називають “сильним мандатом”. Закликають вони гасити виборчі емоції та “клеїти” поділену Польщу. Однак керівник парламентського клубу “Право і справедливість” Ришард Терлецький (Ryszard Terlecki) після оголошення попередніх результатів виборів сказав, що половина народу зробила помилку, що не дуже сприяє “склеюванню суспільства”. Керівник товариства Марш Незалежності Роберт Вакевіч — організації, яку на Заході Європи вважають уособленням польського радикального націоналізму, сказав, що на тих виборах вирішувалося доля Польщі: “Ми, голосуючи в другому турі за Дуду, вберегли Польщу”. Ці висловлювання показують, що дуже непросто буде “клеїти” розбиті виборами та емоціями Польщу. Особливо, доки Ярослав Качинський не вийде на політичну пенсію.

Багато людей у Польщі саме його вважають уособленням авторитаризму. Відома в Україні польська письменниця та громадська діячка Мануела Гретковська (її книжки перекладено українською) після оприлюднення попередніх результатів виборів заявила, що змушена їхати в еміграцію. Неможливо далі жити серед народу, який толерує авторитаризм. Особи, котрі підтримують письменницю в її еміграційному виборі, в соціальних мережах пишуть: “Ідь, поки ще відносно молода, бо тут створено ненормальну систему, в якій нормально творча людина не може вижити зі своєї творчої праці”. “Я народилася не вільницею у комуністичній системі, проте не хочу помирати не вільницею, у системі, яку будувє “Право і справедливість”, — цитують слова письменниці польські ЗМІ.

Замість коментаря змушений тут констатувати, що на тлі тих слів польської письменниці ми виразніше бачимо наскільки дику систему будують в Україні олігархи та їхні слуги, коли творчій людині стократ важче вижити з творчої праці. Тим паче, що в Україні на порядок гострішим є “склеювання” суспільства, розбитого олігархічним цинізмом, російським політичним і церковним шовінізмом та власним егоізмом.

Звичайно, що польські вибори і польське післявиборче “клеєння” — це їхнє внутрішнє питання. Нас вони цікавлять у контексті зміни політики нової влади щодо України. Анджея Дуда стоїть на позиції, що головним джерелом нестабільності у сучасному світі є Росія. Вона незаконно окупувала частину Молдови, Грузії, України. Дії Росії змушують посилювати східні форпости НАТО. Україна розглядається як важливий економічний партнер Польщі (насамперед як постачальник робочої сили для Польщі). Проте з іншого боку Польща часів Дуди через різні компліменти Зеленському домагається ревізії української політики національної пам'яті, реалізованої у часи президенства Петра Порошенка.

Хоч парламентські або президентські вибори в усіх суверенних державах є їхніми внутрішніми справами, проте до них прикута посилена увага сусідів та стратегічних партнерів. Однак далеко не завжди це дружнє зацікавлення. Вже тривалий час путінська Росія дивиться на вибори в інших країнах в контексті того, наскільки її інформаційне втручання (а часто не лише інформаційне) здатне вплинути на прихід до влади проросійських сил. І там, де таке неможливе, робить ставку на сили хаосу. Часто головною причиною для провокування хаосу є жадоба особистої помсти Путіна. Через багаторічну інформаційну російську брехню, яка була потужними інструментом деградації українців, Путіну в 2019 році в Україні вдалося досягнути усіх трьох завдань: привести до влади в Україні сили російського реваншу, посіяти хаос і помститися Порошенкові.

Практично такі ж завдання ставив собі і у випадку Польщі. Хоч у нинішніх умовах у Польщі не реальний прихід до влади проросійських сил. Своєрідним політичним адвокатом Росії в Польщі вважався Конгрес Нової правниці, пов'язаний з іменем Януша Кровіна-Мікке. Хоч цей політик вже має нову партію, однак і далі видає “перли”, твердячи, що путінський режим є демократичним, що схід України, схід Білорусі та північ Казахстану заселеним росіянами, що захоплення Криму Росією відбулося у демократичний спосіб — через референдум. Цей політик лявав польську владу за те, що вона реагувала урядовими завами на висловлювання Путіна про співвідповідальність за вибух другої світової війни. Мовляв, не можна реагувати заявами на висловлювання на прес-конференціях. Кровін-Мікке, коли був депутатом європейського парламенту, агітував за скасування санкцій проти Росії за анексію Криму та окупацію частини України. Це, що цей політик та його партія перебувають від глибоким інформаційним впливом Росії не викликає сумніву. Однак не можна виключати, що вона перебуває не лише під інформаційним впливом. Був час, що партія Корвіна-Мікке практично зійшла з арени, проте після окупації частини України вона у “надприродний спосіб” знов ожила і здатна долати виборчі пороги.

Її лідер, зрозумівши безперспективність власних проходів (він, починаючи з 1995 року, балотувався у президенти 5 разів) за президентську корону, нині посилав у бій молоді кадри. Від очолюваного Корвіном-Мікке політичного середовища минулого разу на президентські вибори ходив представник молодого покоління — 38-річний Кшиштоф Босак. Це політичне середовище у нинішній її конфігурації утворилося як федеративна партія “Конфедерація Свобода і Незалежність”. До її складу входять малі політичні партії націоналістичного, як вони себе називають, профілю. Хоч дуже важко зрозуміти, як можна бути польським

націоналістом та адвокатом Путіна! Особа, яка у 2020 році була кандидатом у президенти Польщі від Конфедерації, є віце-головою партії “Національний рух”. Це рух, який базується на польському католицизмі (полякам часто закидають, що їхній католицизм є національним, а не універсальним), на націоналізмі, національному консерватизмі, національному лібералізмі а на додаток ще й на євроскептицизмі. Як усе це можна поєднати в одному русі — важко зрозуміти.

Кандидат у президенти Польщі Кшиштоф Босак від середовища, що захищає Путіна — не новачок у політиці. Як діяч молодіжної шовіністичної організації “Усепольська молодь” (Młodzież Wszechpolska) в 2005 році був обраний до Сейму Польщі, і вже як парламентарій очолив молодіжку польських шовіністів. У 2019 році вдруге потрапив до парламенту. І вже як парламентарій виграв у своєму політичному середовищі праймериз (поляки називають це правиборами) як кандидат на найвищу державну посаду у Польщі.

Тут то на мить зупинюся на історії “Усепольської молоді”. В українських виданнях з-перед 1914 р. знайдете повідомлення як в Галичині бойовики, яких називали тоді терміном “вшехполяки” нападали на українських активістів. Чи вони якимись чином були пов'язані з “Усепольською молоддю” офіційно створеною після Першої світової війни мені важко однозначно сказати. У якості прикладу наведу повідомленням з газети “Свобода” Ч. 15 за 6 лютого 1915 року. У двох замітках розповідається про арешти в Галичині “вшехполяків” австрійцями за їхню співпрацю з росіянами у час окупації Галичини Росією. Їх позиція стосовно українців називається “підлою”, такою як і позиція “кацапів”, писала в 1915 році газета української еміграції.

Проте вже точно з “Усепольською молоддю” пов'язують погроми українських містечких виставок у Львові в 1930-их рр. А нині представники відродженої після падіння комунізму “Усепольської молоді” з мандатами парламентаріїв заявляли, що до 1991 року не було ніякої України не було... Невже ж вони читали путінські шпарталки?

У К. Босака я не знайшов подібних тверджень. Проте бачив його інтерв'ю, де він наполегливо заявляв про недопустимість “ревізії” українцями своєї історії, мовляв українці починають дошукувати-ся польської вини у складних взаєминах між обома народами. Такі “міркування” пов'язані не лише з кліматом у шовіністичній молодіжці. У польській вікіпедії про цього політика сказано, що починав навчання щонайменше в 4-ох вищих школах. Проте жодної з них так і не закінчив! Політика надала можливості. На президентських виборах 2020 р. посів він 4-те місце з результатом 6,78% голосів.

Від того середовища у президентських виборах брала участь ще одна особа — Станіслав Жултек. Він набрав 0,23% відсотка голосів (за нього проголосувало, себто, 45419 осіб). На що особу звертаю увагу, бо він, очолюючи осколок від колишньої партії Корвіна-Мікке — Конгрес нової правниці — створив ще одну партію, партію виходу з Польщі з ЕС — “Polexit”. Від них йшов він на президентські вибори. Хоч в Росії часто можна почути заяви про розчарування поляків ЕС, проте рівень розчарування промовисто засвідчує його результат на виборах. І показує, хто ж насправді стоїть за усякими партіями виходу. А та обставина, що і Босак, і Жултек заявили, що вони своїх голосів у другому турі не віддають нікому, бо ані президент Польщі Анджея Дуда, ані його конкурент у другому турі — президент Варшави Рафал Тшасковский, є не польськими кандидатами, показує, хто є провокатором суспільного хаосу також у Польщі.

І це вже не перша цього плану провокація. Не тільки у нас люмпенові закидають “ідею”, де досвідчених політиків називають “старими свиньми”, які не хочуть відступитися від корита. Для поляків, котрі думають категоріями “хай вони собі там лоби порозбивають, аби я мав що їсти”, політичні маніпулятори, випробовують

чи нові технології, в 2015 р. підкинули “несистемного кандидата” — рок-музикантка Павла Кукіза, за якого пішла голосувати в основному смартфонна молодь.

Павел Кукіз у 2015 році, втомившись від сцени і від публіки, вирішив зіграти нову роль такого собі “слуги народу”, як і в Україні Зеленський, та пішов вступати у президенти, кинувши дуже примітивне гасло “Досить того, що було”... Він з тим примітивним гаслом, подібним до українського “сделаем их вместе” “трошки” не дотягнув до результату Зеленського. Його підтримав майже 21 відсоток тих людей, що пішли на вибори. Цей результат був великим політичним шоком. Окрилений успіхом на президентських виборах, вирішив з тріумфом увійти до парламенту. Створив партію “Кукіз'15”, яка отримала 8,8% голосів виборців, або 42 депутатські мандати. За час роботи у парламенті легіон польських “слуг народу” (переважно з радикальних шовіністів) і його очільник не раз демонстрували цинізм, особливо у трактуванні українського питання. Коли десь два роки тому у Польщі велася дискусія, щодо санітарного відстрілу диких кабанів, то улюбленець смартфонної молоді заявив, що ті хто це робить, “уподібнюються до бандерівців, котрі вели в 1943 році відстріл поляків на Волині”...

Далеко не всім до вподоби такий політ “інтелекту” політика. Тому на травневих виборах 2019 року до європейського парламенту цього політика підтримали лише 3,7% виборців. На жовтневих парламентські вибори у Польщі 2019 р. “Кукіз'15” вже не йшла самостійно, а створила разом з Польською селянською партією (очолювану лікером, а не селянином!) передвиборчу коаліцію з патріотичною назвою “Коаліція польська”. Ця патріотична назва спрацювала. Коаліція отримала загалом 30 депутатських мандатів. Однак лише 6-м особам від “Кукіз'15” виборці віддали перевагу. Тому-то яскравий “метеор” польських президентських виборів 2015 р. в 2020 р. вже не брав участі в президентських виборах. Своім колись резонансним іменем підтримав свого коаліціанта. Та ця підтримка нічого не дала. Керівник Польської селянської партії отримав лише 2,36% відсотків виборців. Майже стільки, скільки отримав політик, котрий декларував легалізацію у Польщі одностатевих шлюбів (2,2%).

Історія з тріумфальним злетом у політику людини з неполітичної стихії та її різке падіння — свідчення, що примітивною демагогією люмпенізовану та нечитаючу масу можна легко надурити. Проте на брехні можна “доїхати” хіба що на політичний смітник або до пекла. В атмосфері демонстрації того, що загал суспільства дуже не любить, коли його явно дурять, відбувалися президентські вибори — 2020 р. Проте ще немає однозначної думки, хто є тим, що дурить. У тому питанні нині польське суспільство поділене навпіл.

Коли дивитися на карту Польщі не лише у контексті останніх президентських виборів, а всіх, що там відбувалися від часу падіння комуністичної системи, то побачимо, що за цінності, які проповідує партія Качинського і підтримуваний нинішній президент Польщі А. Дуда, частіше голосують у тих регіонах, що колись входили до російської та австрійської зон окупації. 4 із 6 воеводств, в яких виграв діючий президент Польщі, до 1918 року понад 130 років були окуповані Росією!

У північних та західних землях, що були колись частиною Німеччини (і заселено нині приїжджими звідусіль) віддають перевагу опонентам партії Качинського. Чи це звичайна випадковість, чи, може, це вплив деформації менталітету, зумовленої більше, ніж стома роками окупації? Наукова відповідь на це запитання дуже важлива і для нас, українців. Ми ж як нація століттями були під московським чоботом, який деформував українську свідомість та менталітет. Тож ретельніше вивчаймо досвід сусідів і наполегливіше захищаймо свої національні права.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Дмитро ЧОБИТ,
письменник

Вступ

Трагедія галицького села Гута Пеняцька, більшість населення якого складали поляки, з нез'ясованих до кінця спонукань, у цинічний і нахабний спосіб використовується у теперішній Польщі Качинського — Дуди — Моравецького для нагнітання антиукраїнського психозу, щедрого посіву зерен брехні, ненависті та міжнаціональної ворожнечі.

Для цього воєнний злочин — каральну акцію німецьких окупаційних військ проти бази радянських партизанів, терористів НКВД та польських бойовиків гутапеняцької АК, які діяли заодно, та чинили теракти з проявами звірячого садизму проти німців і місцевого населення, в тому числі й поляків, всупереч численним фактам абсолютно безпідставно та цілком надумано приписали Україні та українцям; вимагають від них каяття і для приховання своїх, висмоктаних із пальця фальшивих претензій, прикриваються фарисейськими фразами про “українських націоналістів”, “ОУН — УПА”, дивізію СС “Галичина”, “українських поліцаїв з Підгірців” і навіть “озброєних ножами та сокирами українських хлопів” із сусідніх з Гутою Пеняцькою сіл, які нібито “з мішками йшли грабувати нещасних поляків”.

Вже третій рік поспіль польська сторона веде неймовірний тиск на Україну, аби вона на найвищому державному рівні визнала вину українців за так званий “геноцид” поляків Гути Пеняцької, покалась у тому до чого не причетна та ще й попросила вибачення.

Для чинення тиску на Україну та нагнітання небаченої напруги у Польщі розроблено і здійснюється добре продуманий, хронологічно-послідовний та чітко вибудований план конкретних заходів і дій, у центрі яких опинилася трагедія галицького села Гута Пеняцька, котре пропагандисти брехні вперто називають “польським”, хоча його заснували австрійці та в ньому постійно проживали разом з поляками, українцями та євреями.

У цій безсоромній кампанії обмов і брехні задіяні президент Республіки Польща Анджей Дуда, маршалець сенату Ельжбета Вітек, віце-маршалець Малгожата Гомеєвська, прем'єр-міністр Матеуш Моравецький, міністри, посли Польщі в Україні, працівники польського посольства та консульств, безвідповідальні діячі Інституту національної пам'яті Польщі, представники польських громадських організацій, українці з так званими “картами поляка”, польські засоби масової інформації і навіть католицька церква. Спільними зусиллями вони перетворили Гуту Пеняцьку на символ мучеництва поляків так званих “кресів східних” та Волині, невпинно звинувачують українців і невтомно та наполегливо вимагають від України каяття та вибачень за так званий “геноцид поляків”. Такі намагання особливо себе проявили в перший рік президентства Володимира Зеленського — очевидно, сподіваються, що молодий політик і його малодосвідчена команда заради співпраці з “стратегічним партнером” поступляться безпрецедентному тиску та нарешті визнають огидну брехню за “святую правду”.

Найважливіші документи з нахабно надуманими та абсолютно безпідставними звинуваченнями, зокрема такими як щорічні звернення з приводу трагедії Гути Пеняцької президента Польщі, керівників сейму та уряду, пропагандистські статті, виступи громадських діячів і ксьондзів передають по радіо, телебаченні, перекладають англійською мовою, та теж публікують, у тому числі, в Інтернеті. У такий підступний і брутальний спосіб вони активно просувають на міжнародній арені “польську правду” та ганьблять авторитет України у світі. Як наслідок, соціальні мережі переповнено друкованими текстами, аудіо та відеозаписами польського трактування подій у Гуті Пеняцькій з неодмінними брутальними звинуваченнями українців.

При цьому станом на 1 травня 2020 ро-

Велика польська брехня

ку у Польщі немає жодної монографії або хоча б однієї наукової статті на тему причин і обставин загибелі Гути Пеняцької. З такого важливого для поляків питання польська історична наука досі не спромоглася здійснити хоча б одне дослідження, або провести наукову конференцію та опублікувати її матеріали. Усе, чим можуть похвалитися польські історики про Гуту Пеняцьку, не виходить за межі двох-трьох абзаців (!!!) недолугого змісту та ще й не підкріплених науковими посиланнями на джерела як то є у книгах **докторів наук і професорів** Едварда Пруса, Олександра Кормана і Ежегожа Мотики. Тобто, наразі, з проблеми Гути Пеняцької польська сторона, окрім нахабних вигадок, цинічних фальсифікацій та примітивно-убогої белетристики, не має нічогоісінько! І на такий примітивно-убогий основі вона, явно спекулюючи на трагедії галицького села Гута Пеняцька, під фальшивими гаслами пошуків правди та вимог каяття й вибачень від України збудувала потужну кампанію наклепів і брехні на українців!

Як відбувається ця пропагандистська, наскрізь брехлива антиукраїнська кампанія, покажемо на конкретних прикладах 2020 року в їх хронологічній послідовності. Джерела інформації відкриті — це польські ЗМІ, включно з Інтернетом; ми подаємо посилання, тому будь-хто може легко перевірити достовірність наведеного.

Кресове мареву

Оскільки тема трагедії Гути Пеняцької у Польщі стала символом трагедії польського населення так званих “кресів східних” колишньої польської держави та перетворилася на сакральну — про неї не забувають ніколи, навіть порушують питання про включення її до шкільних програм. У відвертій антиукраїнській кампанії, яка **календарними** циклами проводиться у Польщі щорічно, лейтмотив трагедії Гути Пеняцької займає особливе місце, бо з неї фактично починається своєрідний сезон антиукраїнської пропаганди. Напередодні кожної річниці знищеного 28 лютого 1944 року німецьким окупаційним режимом галицького села, вину за загибель якого польська сторона безпідставно але напрочуд вперто перекладає на непричетних до воєнного злочину українців, здійснюється цілий комплекс чисто пропагандистських заходів під ширмою поминальних, Не став винятком і 2020 рік.

20 січня 2020 року у Варшаві розгорнули велику виставку присвячену 76-й річниці повстання 27 дивізії АК на Волині. Усі стенди з різноманітними фото мали однакові заголовки: “Kresy nieutraczone” (“Невтрачені креси”). Ці написи явно вказували на те, що організатори досі мають і пропагують територіальні претензії до Ук-

раїни та роблять усе від них залежне, аби утверджувати таку думку у свідомості польських громадян і, мабуть, плекають мрію про повернення окупованих у 1920 році українських земель (так званих кресів) до складу Польщі.

Немало місця на виставці присвячено не лише Волині, а й так званому “полуднево-східним кресам”, колишньої польської держави, тобто Поділля та Прикарпаття. (Kresowy serwis informacyjny. — 2020. — №2).

Виставка знайшла широкий відгук у пресі, радіо й телебаченні Польщі та стала своєрідною прелюдією для подальшої пропагандистської кампанії довкола трагедії Гути Пеняцької.

Молебень у Бабицях у суботу 22 лютого 2020 року

Кожного року, за тиждень до річниці трагедії Гути Пеняцької, яка припадає на 28 лютого, польська сторона розпочинає активну кампанію по її відзначенню. Так відбувається щороку, ось і в 2020 році, вже у суботу, 22 лютого відбулися такі заходи у Польщі та в Україні.

У цей день у містечку Бабиці Опольського воєводства об 11-й годині розпочалися урочистості присвячені пам'яті мешканців Гути Пеняцької, які загинули 28 лютого 1944 року. У заходах взяли участь представники католицької церкви, громадськості та влади. Провину за трагедію поклали винятково на українців — про причини та дійсних організаторів каральної акції й справжніх виконавців воєнного злочину — німців, німецьких окупантів, гітлерівців, та провокаторів каральної акції — радянських партизанів, не згадали жодним словом! У виступах стверджувалося, що Гуту знищили “українці”, “українські солдати дивізії СС “Галичина” та УПА. По завершенню виступів у місцевому костюлі відбулася служба Божа та покладання вінків і квітів до пам'ятної таблиці з землею Гути Пеняцької, замурованої в стіну костюлу.

Інформацію про заходи пам'яті жертв Гути Пеняцької у Бабицях досить широко висвітлювали польські ЗМІ та Інтернет. Більшість публікацій вийшли з однаковими назвами: “В Бабицях вшановано пам'ять жертв українських націоналістів Гути Пеняцької”. Повідомлялося, що патріотичне казання виголосив ксьондз Тадеуш Ісакович-Залеський. Він зазначив, що “коли б люди дотримувалися заповіді Божої “не вбивай”, то й не було би тої страшної трагедії у Гуті Пеняцькій. Але про неї

потрібно пам'ятати, бо без пам'яті трудно будувати майбутнє”. І ксьондз Т. Ісакович-Залеський, і всі промовці говорили про правду, вибачення та усіяло шельмували винуватців “жахливого злочину”, який на їхню думку скоїли “українська дивізія “Галичина”, УПА та “місцеві українські хлопці, які їм допомагали пацифікувати село і грабували майно жителів села”. (W Babicach uczszono pamikze ofiar ukrainskich nacionalistow u Huty Pieniackiej // Dzieje.pl / aktualnosci / portal historyczny.02.05. 2020).

Польські ЗМІ: телебачення, радіо, соціальні мережі впродовж цілого дня активно інформували поляків про вшанування жертв Гути Пеняцької у Бабицях, але вже ввечері естафету неймовірної та небаченої у цивілізованому світі брехні підхопили у стінах львівського кафедрального костюлу.

Політичний молебень у львівській католицькій кафедрі

У вечірній час 22 лютого 2020 року у львівському кафедральному костюлі тихцем проходили ніде публічно не анонсовані заходи пам'яті жертв Гути Пеняцької. У стінах костюлу зібралось до сто осіб, серед них прибули з Польщі урядовці, депутати сейму, представники Інституту національної пам'яті Польщі, члени Товариства “Гута Пеняцька”, журналісти, службовці польського посольства в Києві та генерального консульства у Львові, священики.

Сидячи на костюльних лавах, учасники заходу заслухали виступи поважних осіб, приурочених трагедії Гути Пеняцької. Усе ретельно записувалося технічними засобами. Вже о 21-50 на польському радіо “Radio-Zachod” з'явився докладний репортаж про цю подію, вона тут же стала топоєю на польських телеканалах та ЗМІ. Тепер в мережі Інтернет присутні їхні аудіо- і відеозаписи та докладний фоторепортаж. Нижче подаємо фрагменти цих виступів, у перекладі з польської мови.

Едвард Кава, львівський біскуп-помічник:

“Такий випадок, який стався у Гуті Пеняцькій, ми по-людськи не можемо зрозуміти, такого ми не можемо уявити, людськи такого не можна пробачити...”

... Гута Пеняцька — то святе місце... Там загинуло 850 безневинних, беззбройних людей, яких у жахливий спосіб замордували...

... То трудна тема, про яку незручно говорити, і важко її пережити, а ще трудніше на цю тему щось говорити в контексті вибачення...

... Пам'ять про ті жертви, про тих мучеників з Гути Пеняцької є жива”. (Pamięć o Hucie Pieniackiej // Zachod, pl / 173062/prol. — szwagezyk — ipn — zlada — teren — huty — pieniackiej).

Коментар. В опублікованому тексті казання єпископа-помічника Едварда Кави нічого конкретного не сказано про тих, хто став причиною каральної акції і хто скоїв воєнний злочин, але про таке говорили наступні промовці. Вони назвали лише українців і словом не обмовившись про справжніх винуватців — провокаторів НКВД з числа російських партизанів і польських бойовиків АК, які діяли заодно, та німців — дійсних організаторів караль-

ної акції та справжніх виконавців розстрілів людей і спалення села. І хоча у відео- та аудіозаписах виступу львівського єпископа відсутні згадки про українців, на сайті польського “Radio-Zachod” зазначено, що львівський біскуп Едвард Кава сказав: “Жертви Гути Пеняцької є символом правди в польсько-українських стосунках і пам’ять про тих мучеників з Гути Пеняцької є жива”. Ці ж слова опублікували й інші польські ЗМІ, зокрема, сайти організацій кресов’яків (*W Hucie Pieniackiej...//goniec. Net /2020/02/23//76-lat-zbrodnia-na-ludnosci-polskiej-huty-pieniackiej*). Думаю, що польські журналісти, які їх навели, самі таке не придумали. Тобто з текстів основних записів промовців пропагандистського молебню у львівській католицькій кафедрі, які тепер є в Інтернеті, вилучили найбільш контраверсійні висловки та й, очевидно, не лише з промови єпископа Е. Кави.

Але вдумаймося у сказане католицьким єпископом, тобто священником найвищого сану. За його духовним повчанням жертви Гути Пеняцької стали “символом правди в польсько-українських стосунках”. Неймовірна “правда”! Німецький окупаційний режим руками німецьких збройних формувань, головним чином з числа німців, поляків і чехів Сілезії, знищив Гуту Пеняцьку, а польський єпископ явний військовий злочин, скоєний німецькими окупантами, пов’язує з українською стороною. Це подібно до того, якби вину за концтабір Освенцім приписати полякам, на землі яких його влаштували гітлерівці.

З виступу єпископа Едварда Кави чітко проглядає думка, що злочин у Гуті Пеняцькій не може бути вибачений. Судячи із розуміння ним ситуації, єпископ мав на увазі не німців, а українців. Дуже дивно, що такі, явно не християнські постулати, публічно проголошує не якийсь сильно ображений польський патріот-кресов’як, а католицька духовна особа у високому сані єпископа. Отаке розуміння історичних подій. То що ж тоді вимагати від пересічних поляків, які день і ніч дивляться телебачення, слухають радіо і читають у періодиці “правду” Дули — Шгважика та ще й на додачу одкровення єпископа Кави?!

Принагідно варто нагадати пресова-щенному Е. Каві, що його колеги — польські єпископи, у 2001 році просили вибачення в єврейського народу і їх вибачили, за те, що їхні співвітчизники-поляки, без жодної участі німців, самі за одну ніч вирізали усіх 1600 євреїв містечка Єдвабне у Польщі. А були ще й польські погроми євреїв у Вонсоші (1200 замордованих), Радзілові (800), Шучині (100). Наголошую! Вбивства своїх сусідів-євреїв скоїли самі поляки. Для довідки: відомості про вбивства поляками євреїв у роки Другої світової війни можна прочитати у Вікіпедії. (*Ключові слова: погроми і вбивства поляками євреїв у Вонсоші, Єдвабному, Радзілові, Шучині, Лодзі, Кельцах*). До речі, нічого подібного в Україні не було.

Наголошую особисто для біскупа Едварда Кави: **у Гуті Пеняцькій українці людей не знищували і село не палили — то вчинили німецька айнзатцгрупа “Рейнгольд”, основу якої складали солдати та офіцери 4-ої поліцейської моторизованої дивізії СС, сформованої у Сілезії з тамтешніх німців, поляків і чехів.** У цій дуже досвідченій, з чималим послужним каральним списком айнзатцгрупі слідчі з числа поляків-сілезців цілий божий день 28 лютого 1944 року польською мовою проводили допити мешканців Гути Пеняцької, після чого фольксдойчів, тобто поляків з “картою німця”, відпускали, а усіх інших — розстрілювали. Розстріли проводили етнічні німці, вони спілкувалися лише німецькою мовою — про це розповіла українка Марія з дому Кічула, яка вийшла заміж за поляка з Гути Пеняцької Родка Вижньовського, і якій єдиний вдалося пораненою вночі вилізти з-під трупів розстрілюваних. (Докладно про допити, розстріли та спалення села йдеться у розділі “Останній день Гути Пеняцької” першої книги цього дослідження).

Далі буде.

Маємо відстоювати свою ідентичність!

Микола ГОЛОМША

А чи в курсі Ви українці, що м. Васильків, що на Київщині, засновано 988 року Володимиром Великим?

Історична пам’ять — базове підґрунтя для самоідентифікації нації, для самої національної ідеї, про яку останнім часом ведеться так багато розмов та суперечок. І не тільки серед науковців. Історія, на жаль, стала ареною справжньої інформаційної війни. Процеси глобалізації підвищили вимоги до розуміння чинників національної ідентичності, зокрема історичної пам’яті.

Будь-який національний проєкт формує запит на таку проєкцію історичної пам’яті, яка би була здатна виконати функцію каркаса національної ідентичності. При цьому держава, разом з інтелектуальними та політичними елітами, є головним суб’єктом формування такого запиту, активним учасником конструювання історичної пам’яті нації. В таких умовах цілком імовірним стає “зловживання пам’яттю”, а то й перетворення її на інструмент ідеологічної війни.

На жаль, імперські амбіції нашого північного сусіда пішли далі, ніж просте зловживання. Знищення Справжньої Історії України, Київської Русі як Великої Держави почалося ще з другої половини минулого тисячоліття. Тодішня Московія не могла примиритися із своїм відсталим дикунським корінням. І розпочався перепис літописів, фальшування справжнього минулого, справжньої історії. Розпочалося фальшування Правди. За рахунок тотальних переробок історичних документів, написання нових літописних зводів та інших фальсифікацій було обґрунтовано “законність” привласнення Московією історичної спадщини Київської Русі і створення історичної міфології держави Російської. Саме таким чином нащадки фінських напівдиких племен, що жили на землях “За-

лешанських”, та татаро-монголів, що “розбавили” місцеві племена у XIII-XVI ст., отримали нову “історичну спадщину”. На основі цих фальсифікацій 22 жовтня 1721 Московія оголосила себе Російською імперією, а московитів — росіянами. Так було вкрадено у законних спадкоємців Київської Русі — українців — історичну назву Русь. Таку “цивілізовану” історичну спадщину зажадала собі “Імперія”. Таким псевдоісторичним корінням тішить себе сучасний Кремль, для якого фальшування історії стало звичним інструментом у досягненні імперських амбіцій.

Але то ворог зовнішній. З ним все зрозуміло. Набагато гірше, коли за недбалістю або недолугістю власних керівників Україна втрачає свої історичні корені, власну історію. Коли з незрозумілою метою за надуманими принципами знищуються тисячолітні назви, географічні історичні “маяки” та наріжні камені спадщини.

Місто Васильків на Київщині. 988 року з волі Володимира Святославича, Великого князя київського, Хрестителя Русі тут було збудовано фортецю для захисту Києва з півдня від набігів степових кочівників. Володимир дав фортеці ім’я “Василів” на своє християнське ім’я (Василій). Надійний форпост на торговому шляху з Києва до Європи. Місце, яке наповнене самим духом справжньої Київської Русі. Васильків сьогодення — потужна адміністративна одиниця, центр Васильківського району. Був... Бо за новим планом районування та формування адміністратив-

но-територіальних одиниць субрегіонального рівня Васильківського району більше не існує. Він буде насильно приєднаний або до Фастівського, або до Обухівського районів. Незважаючи ні на відсутність об’єктивних пояснень з боку влади про таке рішення, ні на волевиявлення громади Василькова. Ні на розуміння того факту, що нівелювання значення Василькова в територіальному “табелі о рангах” призведе до зменшення уваги до нього з боку влади як у фінансуванні, так і в інших проявах державної підтримки. І місто, засноване Володимиром Великим, стане просто ще одним непомітним містечком на теренах Держави — нащадка славетної Київської Русі. Доречі, усі ці три райони Київщини, про які йде мова, практично ідентичні за своїми розвитковими параметрами. В рівній мірі що Васильків, що Фастів, що Обухів відповідають запитам на те, щоб стати центром новоствореного району. То, можливо, при прийнятті владою кінцевого рішення слід враховувати не лише демографічні та економічні показники, а й історичну важливість визначеного міста для всієї нації?

Історична пам’ять є дороговказом, який допомагає людині зберігати оптимізм і віру в кінцеву власну перемогу. Перемогу добра над злом. Невже влада, навіть у такому простому та непринциповому за великим рахунком питанні, вибере шлях розмиття та затирання історичної пам’яті?

Пам’яті просвітянина

19 липня 2020 року минає сорок днів, як відійшов у вічність наш побратим, просвітянин Дяків Роман Степанович.

Народився 24 квітня 1940 р. у с. Корчині на Сколівщині Львівської обл. 1947 року разом із сім’єю був вивезений у Сибір. З 16-ти років працював учнем токаря на заводі, грав у футбол у команді “Торпедо” (Омськ). 1957 року повернувся в Україну. Працював молотобійцем Стрийської будівельної дільниці №6, рахівником Любимцівського сільського споживчого товариства. В 1961 р. закінчив Мукачівський кооперативний технікум, працював товарознавцем Кримської облспоживспілки, у 1963-1967 рр. — в Южно-Сахалінському міськпромторзі на о. Сахалін (Росія). Водночас навчався заочно у Львівському тор-

гівельно-економічному інституті, який закінчив у 1967 р. Тоді ж вступив до аспірантури Київського інституту торгівлі та громадського харчування, 1971 р. захистив кандидатську дисертацію з питань ринкової економіки. Очолював відділ кон’юнктури ринку Української філії Всесоюзного інституту кон’юнктури торгівлі. Завідував корпунктом журналу “Советская торговля” в Україні. Опублікував понад 20 статей з проблем менеджменту і маркетингу. Був переможцем наукових всесоюзних і всеукраїнських конкурсів. Викладав в Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів Мінторгу СРСР і завідував кафедрою. Брав участь у громадсько-політичному русі, за що зазнав переслідувань органами КДБ.

Під час горбачовської перебудови заснував фірму “Дума” для друкування українських книг, коляндників, календарів тощо. В 1992-1994 роках працював заступником голови Всеукраїнської музичної спілки; відповідальним секретарем Всеукраїнського товариства “Просвіта”, головою секретаріату товариства зв’язків з українцями за кордоном “Україна-Світ”, де налагоджував зв’язки з українцями Кубані, Австрії, Словаччини. Ініціатор створення Міжнародної спілки українських підприємців, яку очолив перший президент України Леонід Кравчук. Був генеральним директором, першим заступником голови Ради цієї спілки. Водночас працював професором Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У 2000-2004 рр. — зас-

тупник директора Інституту українознавства. У 2004-2009 — проректор Інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, до останнього часу — завідувач кафедри.

Автор близько ста наукових праць. Академік Національної академії наук України. Академік Міжнародної академії оригінальних ідей. Генерал Українського козацтва. Член ради міжнародного бойківського товариства. Лицар (граф) ордену Святого Михаїла Архистратига. Засновник міжнародної економічної фундації для сприяння українському підприємництву, видання енциклопедичної літератури. За його авторством і редакцією вийшли “Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера”, “Українська екологічна енциклопедія” (два видання), “Енциклопедія житлово-комунальної сфери”, “Енциклопедія інвестицій”, “Енциклопедія інновацій”. “Енциклопедія Бойківщини”.

Вже хворіючи, в 2011 році видав в співавторстві книгу “Україна: від самостійності до незалежності”.

Книгу надрукували в технічному інформаційному центрі Товариства “Просвіта”.

Працював над медичною енциклопедією в останні дні, але...

Вічна пам’ять Роману Степановичу, щирою патріотіві Україні!

Павло Мовчан, Георгій Філіпчук, Микола Нестерчук, Михайло Сопівник, Микола Цимбалюк

Андрій МЕЛЬНИЧУК,
заслужений журналіст України

1. Одразу ж зазначу (з певним докором і собі самому): ми по-справжньому не знаємо своїх лицарів пера, не до кінця уявляємо, скільки важкого труду вони вкладали й, попри літа, вкладають у духовний розвій української нації, в доробок рідної культури. А саме до таких Богом просвітлених особистостей відношу скромного, сумирного, тихого Ярему Петровича, чия творчість вшанована Шевченківською премією, вищою за яку в Україні немає.

Він демонструє мені невелику за обсягом, скромно видану книжку:

— Це дороге моєму серцю видання, можна сказати — раритет. Ось поглянь: дата виходу — 1954 рік, місце випуску — Київ. Тираж чималенький — 75 тисяч примірників. Цю книжку, ці новели бережу, як найбільшу свою цінність. Написав її наш Олесь Гончар. І власноручний напис колись зробив для мене. Ось кому маємо поклонятися. Він не одному з нас, селянських дітей мого передвоєнного й воєнного покоління, освітив шлях до літературного храму.

...Був початок нового, 1960-го року. Вкладачі й студенти Львівського державного університету імені Івана Франка в дивному Різдвяному полоні готувалися до широкого відзначення трьохсотріччя свого славетного навчального закладу. Саме тієї пори, в рамках підготовки до великого дійства, й завітав до українського студентства Олесь Гончар, чие яскраве ім'я пломеніло в уяві кожної освіченої людини. Послухати живого класика, якому тоді йшов лише сорок другий рік, у найбільшу залу університету зібралось стільки “молодого, незнайомого племені”, що й справді яблуку ніде було впасти.

А потім такого жаданого гостя атакували бажачі взяти автограф. Був серед них і першокурсник факультету журналістики Ярема Гоян, допитливий хлопець, що приїхав навчатися з покутського села. “Олесь Гончар одразу ж став для мене знаменням, Божим провидінням. У нього згодом черпав снагу, як черпав її в Шевченка, Франка, Лесі Українки, Стефаника, Ольги Кобилянської...”, — почув я з уст щасливого власника раритету, на якому виведено: “Яремі Гояну — Олесь Гончар. Січень. 1960”. Не відав тоді і не гадав мій співбесідник, що пройдуть роки і Олесь Терентійович широко-широ прихилить його до себе, стане йому неначе батьком, мудрим порадиником, доброю душею. А книга з безцінними автографами дорогого Олесь з'явиться в Гояновій бібліотеці стільки, як у жодного з колег по літературному цеху. І то не було Яремовою забаганкою, самоціллю, ні! То був вияв душі й серця самого Гончара.

2. Гоянова дорога в широкий світ, у журналістику й літературу, як і в усіх дітей, особливо сільських, складалася непросто. Прикладом у житті йому, як і старшому братові Петрусь, завше були тато Петро і мама Олена — красиві, чесні, роботящі люди. Селяни од кореня прадавнього галицького роду, вони випромінювали в собі аристократизм українського духу, що його виховували й у своїх синопках.

Покуття... В красивому селі Микулинці, що побіля древнього Снятина народилася Яремова мама Олена, тут виток творчості її брата — геніального українського художника Василя Касіяна. А другий рід — Гоянів, закоренився в селі Залуччя Снятинського району, над освітаним у народі, бистроплинним Черемошем. Саме тут з'явився на світ Яремів тато Петро. Виросте він мудрим, кмітливим хазяїном, вродженим просвітянином, якого у вересні 1939 року односельці оберуть депутатом до Народних Зборів Західної України. То і з його голосу Збори приймуть доленосне рішення про омріяне об'єднання Західної України з матір'ю-Україною в одну нерозлучну сім'ю — Українську Державу.

Тут, у Залуччі, й з'єднають свої долі чарівні Олена й Петро. Невдовзі в них з'являться два синочки-ангелочки Петро і Ярема, останній із них — у квітучому липні, за рік до нападу на нашу землю гітлерівських фашистів.

Добра українська душа

Кілька штрихів до портрета журналіста, письменника, видавця Яреми Гояна, якому цих липневих днів виповнилося б 80 років

Кожного разу, коли траплялася нагода побувати в оселі нині вже незабутнього Яреми Петровича Гояна, не переставав захоплюватися його багатю книгозбірнею. Прикметно: чимала дециця книг підготовлена саме ним, й вийшли вони у колись дуже потужному видавництві “Веселка”, котре він очолював упродовж чверті століття спершу як головний редактор, а потім і як генеральний директор, обраний веселчанами. У тих рядах осіб, виділяються томи його авторства. Це і “Таємниця Лесиикової скрипки”, і “Пророк”, і “Світло з неба”, і “Присвята”, і “Провісники”, і “Воскресни, Мамо!”, і “Титани нації”, і “Лицар Волі”, і “Маєстро”, і “Гірська Орлиця”, і “Воскресіння Сонця”...

Юні Гояни росли завзятими до праці, охочими до всяких наук. Приміром, молодший із них, окрім літератури, мови та історії, виявляв неабиякий інтерес до дисциплін точних — математики, геометрії, фізики. Коли прийшла пора, навіть зробив спробу вступити на математичний факультет Дрогобицького педінституту, але... Друга спроба до колишнього Станіславського педінституту також завершилася невдачею. Отож, два роки після закінчен-

в університет. Склав вступні екзамени — і омріяні студентські аудиторії навстіж відкрилися для галицького сільського хлопця.

... Враз молодому журналістові уявилося вкотре почуте від мами, як теплої червневої днини, в неділю 22 червня 1941-го її коханий Петро, взувши на босу ногу сандалі й зодягши сорочку з короткими рукавами, взяв дві банки молока (добру корівку мали, на весільні гроші куплену) й поніс їх полями, а далі мостом через Прут

ня школи довелося Яремі місити неблизьку дорогу (п'ять кілометрів, бо село Залуччя дуже велике) на ферму, де працював обліковцем. І в школі, і в колгоспі не розлучався з пером. Дописуючи в районну газету “Колгоспник”, потай мережив вірші. Одного разу до нього на ферму завітав сам редактор газети зі Снятина Антон Васильович Шидловський і запропонував йому скромну посаду літпрацівника-коректора, наголосивши, що справа це відповідальна, можна сказати — державна, але хлопцеві буде вона по силі...

3. Робота в “районці” перейняла кожную клітинку творчої натури юнака. За час праці тут він, здавалося, оспівав усе і всіх. Матеріали за його підписом ішли в кожному номері, часом — по два-три.

Зібрав надруковані в газеті публікації і насмілювався податися до Львова, вступати

бабі Євдокії Касіян. “Я, — вивищувався в думці студент, згадуючи мамині розповіді, — лежу собі в колісці, а старший від мене на три роки братик Петрусь коло мене грається. Мама клопочуться на кухні, співаючи своїм прекрасним сопрано. Чим не ідилія? Коли це влітає до хати сусідка й уже з порога кричить: “Чого це ви, любесенька Оленко, так розспівалися? Та же війна почалася, німець Снятин бомбить... А де чоловік ваш?” “Молоко в Микулинці поніс” — відповідають мама, все ще не вірячи в почуте. “Ой горенько, більше його не побачите”, — кидає кризь сльози сусідка.

Він і справді додому не повернувся ні того дня, ні через місяць, ні через рік. Мама ніяк не вірили в найгірше і нам про це нашіптували, хоча певний час її слова линули повз мене: “Молімося, діточки мої, хрестімося до Господа Бога нашого, Творця-Вседержителя, й ваш таточко неодмінно повернеться”... Бог, напевно, почув

молитви наші. Коли Червона Армія визволила Прикарпаття від фашистського чобота, в домівку нашу ангелом-охоронцем прилетів солдатський трикутничок, увесь татовим почерком помережений: так і так, я живий-здоровий, чого і вам бажаю, чекайте — обов'язково повернусь. І вони після війни, залікувавши рани, одержані під Берліном, мов із казки з'явилися перед нами. Чим не сюжет для журналістської оповіді?”

“А чому б, — розмірковував далі наодинці з собою Ярема, — не написати про свого легендарного вуйка Василя Ілліча? Ну, хоча б про той випадок, коли він потрапив у руки до жандармів?”

І знов уява повела студента, цього разу в далекий 1914-й, коли через міста й села Галичини пролягли фронти Першої світової війни. Молодий Касіян якраз завершував навчання в Снятинській гімназії, вигартовуючи тут малярський хист. Якось йому забаглося змалювати гармату. Натурру довго шукати не довелося: неподалік, за містом, стояла на старті австрійська армія — і він пробрався в її лаштунки. Так захопився малюнком, що й не зчувся, як його оточили й схопили вояки. Привели до командира, сказавши, що упіймали шпигуна, який, мовляв, змальовує наші позиції. “Повісити ірода!” — беззастережно випалив той. Касіянів батько кинувся шукати порятунку в Василя Стефаника, який був депутатом австрійського парламенту і на той час перебував у рідному селі Русові. Саме завдяки йому життя майбутнього геніального художника вдалося врятувати.

Ярема Гоян закарбував у пам'яті багато інших епізодів з життя-буття своєї сім'ї й родини, своїх земляків. Із часом вони обростали все новими й новими цікавими деталями і згодом вилились у хвилюючі новели, повісті, есеї. Але це буде потім, через випробу журналістського таланту в львівській обласній пресі, а відтак у колись провідній газеті “Радянська Україна”, де йому випало трудитися спершу як власкорові у Львівській області, а згодом у Києві кореспондентом відділу культури, завідувачем відділу.

Цій газеті Ярема Гоян віддав двадцять років, уславивши на її сторінках не одне мистецьке ім'я. Серед героїв його нарисів — Наталія Ужвій, Марія Приймаченко, Станіслав Людкевич, Микола Колесса, Олена Кульчицька, Анатоль Кос-Анатольський, Дмитро Гнатюк, Анатолій Авдієвський, Богдан Ступка, Анатолій Мокренко, Анатолій Пашкевич, браві хлопці із “Явора”, легендарні сестри Байко, чарівне тріо Мареничів... Тих славних імен не вбереш у добру сотню.

4. У цьому ряду осіб стоїть ім'я Василя Касіяна, яке й на мить не випадало з поля зору Яреми ні в пору його праці на журналістській ниві, ні пізніше, коли став професійним письменником, відомим видавцем. Якось радо почув із уст Василя Ілліча: “Живу за принципом — ні дня без риски!” Його вельми вразили ці слова, бо й сам він трудився під девізом — “ні дня без рядка”. Обидва митці — один у графіці й малюнку, а інший у слові ревно несли “солонку каторгу”. Високородний талант Василя Ілліча всякчас вражав племінника. Чимало нових творів знаменитого вуйка народжувалися, вважайте, на його очах, особливо тоді, коли, переїхавши в Київ, він деякий час мешкав у його квартирі неподалік Софіївської площі. Коли його в 1976 році не стало, Ярема Гоян найперше взявся за збір споминів про нього. І така книга — ґрунтовна, глибока, містка — побачила світ.

Працюючи у “Веселці”, Ярема Петрович зробив надзвичайно багато доброго на пошану творчості Касіяна. Тут побачили світ і спогади художника в багатоїлю-

строваній книзі “Автопортрет”, і спогади про нього, й численні ілюстрації до видань класиків української літератури. Осібно хочу виокремити дивовижну книжку-роман “Гірська Орлиця”, в якій Гоян дослідив подвижництво в літературі Ольги Кобилянської, взявши за основу її класичні твори “Земля” та “В неділю рано зілля копала”. Одразу ж відзначу, що й нова Гоянова книга про свого геніального покупця Василя Стефаника “Воскресіння Сонця”, яка нещодавно вийшла друком, така ж потужна і за змістом, і за формою, як і попередня. За словами автора, Касіян надзвичайно шанував творчість цього подвижника — свого рятівника.

5. Касіянова Шевченкіана — то й справді диво предивне. Він любив Кобзаря небесною любов’ю, завше наголошував: “Шевченко для українців — як сонце, у світлі якого в усій величї й красі воскресає Україна”. Немає серед національних художників такого, хто б зробив для ілюстрування творів поета більше від Василя Касіяна. Це безпомилково підтверджує у своїх глибоких художніх книгах-дослідженнях Ярема Петрович. Одна із таких — книга “Пророк”, у якій вперше в Україні відкрито читачеві велику ілюстровану Шевченкіану Василя Касіяна. Автор зазначає, що всього до вуйкової Шевченкіани входить понад чотириста творів графіки й живопису, зокрема, п’ять великих циклів ілюстрацій до “Кобзаря” і до окремих видань поем “Гайдамаки” та “Наймичка”; велика серія портретів Тараса тощо. Василь Касіян у своїх творах на Шевченківську тематику звершив справжній творчий подвиг. Хочу, зосібна, вдячно виділити подарунковий Шевченків “Кобзар” з яскравими ілюстраціями Касіяна, що вийшов у “Веселці” 1998 року. Відкривається він пристрасною передмовою Олесея Гончара. Є в цій книзі й есей Я. Гояна “Що з серця йде”, присвячений дослідженню Касіянової Шевченкіани. З часом це дослідження переросло в окремий розлогий фоліант “Пророк”, де, за визначенням критики, вперше в Україні повністю зібрано, осмислено й відкрито читачеві усе творче надбання Василя Ілліча, присвячене творчості безсмертного Тараса Григоровича Шевченка.

Але повернемося подумки до подарункового “Кобзаря”. То, передусім, ініціатива й заслуга самого Яреми Гояна, що це унікальне видання з’явилося в такому всеосяжному форматі. За його наполяганням у керованому ним видавництві сталося іще дві визначальні події. Тут одержали нове життя дві прижиттєві книжки Т. Шевченка — “Кобзар” (1840 р.), його найперше видання, віддруковане у “Веселці” фототипічним способом, і “Букварь южнорусский” — остання книжка Поета (1861 р.). Цей раритет прийшов до сьогоднішнього читача аж через 130 років, накладом сто тисяч примірників і знову ж із супровідним словом Олесея Гончара “Батько Тарас — дітям України”. Ці книжки Пророка одразу ж стали бібліографічною рідкістю.

Небавом, у 2006 році, Я. Гоян видасть власну книгу “Воскресни, Мамо!”, в якій чи не вперше відкріє долю Тарасового “Букваря”, його тернистий шлях до дитячих сердець. Царська цензура й московська церква не впускали його в Україну за національну спрямованість, а комуністична влада — і за українство, виспіване на повен голос, і за сповідувану Христову науку, адже половину цієї книжечки-велета наповнюють твори релігійного змісту.

— Не для похвальби скажу, — мовить Ярема Петрович, — що наша веселчанська Шевченкіана склала за чверть віку понад п’ятдесят різних видань творів українського Пророка, тираж яких — близько п’ятнадцяти мільйонів примірників. І працівники видавництва, і я особисто пишаємося цим. До речі, більшість тих видань прикрашають малюнки Василя Касіяна.

Мабуть, так судилося Богом, що він зів’язав ці великі постаті — Поета й Художника — воедино. А поміж них промениться ім’я нашого незабутнього Олесея Гончара.

З доброї волі, з повеління видатного письменника й зродилася неймовірно ці-

кава Касіянова книга “З мого життя”. Слід сказати, що в її появі чимала заслуга і його племінника Яреми, який був не тільки живим свідком її творення, а й подеколи добрим порадиником, помічником, натхненником і організатором.

6. Осми ми, шановний читачу, й підійшли до розкриття творчих взаємин Яреми Петровича з Олесем Гончарем. Їх життєві долі єднало багато що, а найбільше — непогасна любов до рідної землі, рідного слова. Це були взаємини батька й сина. Вірний пам’яті, Гоян присвятив Прапороносцеві нашої літератури книжку “Собор української душі”, яка побачила світ трьома виданнями. Роздумуючи над подвижництвом Гранослова, він знаходить для характеристики його творчості метафоричний образ: “Двадцять століття дало Україні Олесея Гончара. Син давнього роду взяв у руки не грудку глини, реальні обриси якої відчуваєш доторком пальців, а вииняв із душі слово й за велінням долі вибудував з цього чудодійного матеріалу храм в українській літературі, як національний символ — собор душі...”

Коли я нагадав моему співрозмовникові ці натхненні слова, він аж просіяв своїм молоджавим обличчям і продовжував творити метафору далі:

— Особливість таланту Олесея Гончара саме в тому, що він уміє в океані рідної мови знайти таке слово, яке несе в собі код нації, і засвітити його перед народом, піднести, як знамено, розгорнути, як епоху, вмістити в ньому степи, ясні зорі й тихі води України. І тоді те обране чи послане долею слово, возродившись із народних глибин, враз набирає сили отчої землі і вогню сонця. Воно дає ім’я новонародженому творові, стає віхою в літературі, опиняється на чолі літературних лав і починає в мові свого народу нове прочитання, нове життя. **Одне слово**, а в ньому — цілий світ, тож писатиму ці слова-символи з великої літери: Прапороносці, Таврія, Перекоп, Циклон, Тронка, Собор, Бригантина, Жайворонок, Кресафт, Полігон, Соняшники...

— Кожне слово в Гончара, — веде мову далі мій побратим, — як промінь світла, а зіллються — і вони спалахнуть саявом в одному небесному слові: Воскресіння! То воскресає на зорі третього тисячоліття наша Україна, а з нею возродиться в новій силі народ, ім’я якого вперше за всі пережиті віки записане в Конституції з великої букви — Український.

7. Цілком погоджуюся в думці з Яремою Гояном, бо й сам не раз виходив зі світлиці Гончара окрилений, піднесений, немов після служби Божої. Одного разу в своїй листівці на його ім’я наважився назвати мого улюбленого письменника духовним Президентом України. Якою була його реакція на ці слова — не знаю.

— Яремо Петровичу, багатьом відомо, скільки доброго зробили ви зі своїми невтомними колегами-веселчанами задля увічнення творчості Олесея Терентійовича. Саме завдяки вам побачили світ у чудовому художньо-поліграфічному виконанні більшість його книг, позбавлених деякого “совкового” накипу, доповнених реченнями, а то й цілими абзацами, які свого часу не дозволяли друкувати тоталітарна цензура. Одна з таких — “Людина і зброя”. Це згадає в своїх щоденникових записах від 7 січня 1994 року сам автор: “...Різдво. Вчора на Святвечір, за Різдвяним столом у Коньчі зібралось гарне товариство: Віктор Батюк, котрий буде тепер послом у Канаді, з видавництва “Веселка” — директор Ярема Гоян та головний редактор Василь Василяшко... Вони привезли сигнальний примірник “Твоєї зорі” (щойно видана в новій, значно поліпшеній редакції). Дорогий для мене подарунок! Ще один твір іде до читача очищеним від “накипу”. Надзвичайно важливу думку автор вкладав у ці слова. Чи не так?

— Саме так. При зустрічах з Олесем Терентійовичем не раз заходила мова про потребу видавати книжки, що вийшли в радянські часи, очищеними від тоталітарної

скверни. Щоб не бути голослівним, і я зішлюся на один із Олесевих записів, зроблених у “Щоденнику” наприкінці життя: “Всіх, всіх нас (і Яновського, і Хвильового, старших і молодших) треба видавати **тільки очищено**, без культівської скверни, що одразу, як луска, осипається під променем совісті, лишаючи істинне, чесне, писане незгвалтованою свідомістю... Дякую Богові, Божій Матері, дякую долі, що дали змогу мені дожити до днів свободи, коли я зміг — силою вільного, розкріпаченого духу! — наново відредагувати і “Собор”, і “Тронку”, й “Зорю”, й Людину і зброю”... Завдяки “Веселці” та іншим видавництвам ці твори — чи в “Шкільній бібліотеці”, чи в інших — сьогодні йдуть до читача в нових редакціях, очищених від **тоталітарного накипу**, без цензурних понівечень та грішних втручань отих потерчат, т. зв. “внутрішніх редакторів”.

— Знаю, що Олесь Терентійович устиг “очистити” від того чорного напластування й свої “Прапороносці” й що ви особисто робили усе надможливе, аби він, уже важко хворий, потримав їх очищений варіант у своїх руках.

— Було таке намагання. Наше видавництво й справді робило чимало задля того, аби Олесь Терентійович погрів свого виправленого первістка біля серця. Але... Сталося все так зненацька — блискавка вдарила у найвище дерево, яке не раз брало на себе чорні грози і вистоювало в бурях, а посеред липня 1995-го враз похитнулось і Олесь Гончар відійшов у вічність. Упала духовна опора, що на верховині другого тисячоліття тримала українське небо...

Виправлені “Прапороносці” вийшли з друку саме того дня, коли перестало битися полум’яне серце їх автора. От цей найперший примірник дорогої українцям книги, яку і веселчани, і друкарі прагнули якнайшвидше випустити із цеху друкарні у світ, з’явився сонячного світання у “Веселці”, мов із фронтового поля, в День Пемоги, але вже Ярема Гоян не зміг його вручити воїнові-прапороносцю, а зажурено взяв із собою й приніс до клубу Кабінету Міністрів України, де тисячі людей прийшли попрощатися зі своїм улюбленим письменником. Очільник видавництва поклав цю книгу до труни. Поклав, мов прощальну зорю, щоб вона й там, у небесах, світила Олесеві світлом правди й честі.

— Коли закривали домовину, — сумовито згадає Ярема Петрович, — бачу, хтось книжку забирає. Я стиха мовив: “Залишіть. Родині передайте. Це книга пам’яті, примірник, появи якого так жадано чекав покійний. Вона — невіддільна часточка великого життя Олесея Гончара”...

— Я начуваний про цікаву історію, пов’язану з виходом у “Веселці” Гончарової “Бригантини”, цієї щемливо-романтичної повісті про виховання молодого покоління і, зосібна, “трудних”, психологічно травмованих дітей у спеціальних режимних школах. Видавництво доклало великих старань, аби цей твір якомога доступніше донести до дітей середнього шкільного віку. Втім, книжка багато дає для думання і дорослим...

8. Про свою власну творчість Ярема Гоян майже не розповідає. А вона надзвичайно плідна й вагома, славна іменитими героями його численних книг, філігранним і точним змалюванням їх образів. Мова його творів грайлива, як води Прута, соковита, смачна, милозвучна, пісенна. Досить хоча б згадати його книгу-есе “Гірська Орлиця”. Як уже мимохідь згадувалося, присвячено її славній доньці України Ользі Кобилянській. Така ж музично-розпорожена й загалом оптимістична книга “Воскресіння Сонця”, створена на основі трагедійних новел і епістолярії “поета музичської розпуки” Василя Стефаника, яка щойно явилася перед читачем і на презентації вже здобулася на високе й похвальне слово — слово ширшої вдячності. На цьому тлі більш ніж дивує Яремові завзяття у праці, його творча “невитримка”, завдяки якій ні дня не знає супокую. Оте завзяття виливається в усе нові й нові публікації, нові задуми. От і недавно він порадував чи-

тачів газети “Слово Просвіти” своїм розлогим, нестандартним роздумом “Сповідь перед листом”. Це справді яскрава художня публіцистика про сердечні радощі й рани, про здобуте й призабуте, про справжню ціну людських цінностей.

Ярема Петрович Гоян знаний і як яскравий дитячий письменник, одна з книг якого “Таємниця Лесикової скрипки”, також виходила у “Веселці” трьома виданнями й здобулася на великий успіх серед юних читачів. Автор присвятив “Таємницю...” не тільки своїм славним синам Олесеві і Яремі, а й усім дітям України. Ця книга цілком заслужено здобулася в нашій державі найвищої літературно-мистецької відзнаки — Національної премії України імені Тараса Шевченка в галузі дитячої літератури. Вручення нагороди Яремі Петровичу й іншим номінантам тоді, в березні 1993-го року, стало в столиці України значною культурною подією. Ось як з цього приводу в своєму “Щоденнику” висловився тодішній голова Шевченківського комітету Олесь Гончар: “09.03.1993. Тарасів день! У Будинку Центральної Ради (тепер — Будинок учителя) вручав Шевченківські премії сьогорічним лауреатам. Другий рік, як я очолюю комітет. Узв’язав за правило: по змозі виправити несправедливості, допущені Комітетом у минулому, і таки дещо вдається. Нагороди й сьогорічні дісталися декому з раніше покривджених, скажімо, Леопольду Яшенку, керівникові фольклорно-етнографічного хору “Гомін”. Його висували багато разів і все кінчалося нічим.

— Довго, — кажу йому, — ця премія гаялася за вами...

— Не догнала б і зараз, якби не ви... А ми ж у вас і в хаті колядували ще в 60-х роках!..

...Вручення вилилось у справжнє народнє свято: ще і в фойє співали, люди не хочуть розходитись... Ось так — після торішніх Багряного, Ант[оненка]-Давидовича, діаспорної капели — нове поповнення: Ященко, Руденко, Міщенко, Логвин, Ярема... Це все “мої” лауреати. Як гарно робити добро!”

9. Не злічити всього того доброго й натхненного, що Гоян здійснив у житті задля пошанування наших світочів, лицарів українського духу, творців розумного, доброго, вічного. А наша дітвора влячна славному письменникові не тільки за його власні твори для них, за його виспівані карпатські легенди, а й за тисячі книжечок інших авторів, що вийшли з його благословення під коліс яскравим саявом “Веселки”, видавництва, якому він вірою і правдою служив чверть віку і за правління якого воно стало Національним. Єдине в Україні видавництво, яке здобулося на такий статус!

Тут йому дороге все-усе, а особливо люди, з якими трудився пліч-о-пліч колись і дехто з яких працює тут нині. Добрі традиції живуть. І в цьому заслуга молодого, енергійного директора Олексія Бондаренка й такої ж наполегливої Ірини Бойко — головного редактора, заслуженого працівника культури України, усіх їхніх колег, які всіма силами підтримують творчий вогник і не дають йому згаснути.

За своє подвижництво Ярема Петрович Гоян заслуговує на окремі дослідження, а то й книги. На щастя, одна з таких — “Сповідь душі”, вже вийшла друком в Івано-Франківську в чудовому поліграфічному виконанні. Про це подбав Володимир Качкан — відомий учений, педагог, письменник. Він в усій повноті дослідив джерела творчого зростання, відкрив красу душі свого іменитого земляка в серії “Шевченківські лауреати з Прикарпаття”. Тут уперше розкрито творчу сув’язь двох лауреатів з одного роду, що з’явилися на світ і виростили в мальовничому Покутті: академіка Василя Касіяна і його племінника — сина рідної сестри Олени, достославного Яреми Гояна. Рідко таке буває, щоб двоє близьких родичан були пошановані такою високою відзнакою — премією імені нашого національного Пророка. І Касіян, і Гоян гідні такої честі.

Тарас Шевченко: «Одружіть Ликерю з Тарасом...»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор історичних наук, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

“Чи так, чи сьак, а я повинен ожени́тися...”

Ликера Полусмак — це животрепетна Шевченкова надія в його гіркій безнадії. Пронизлива, болюча, остання... Це — страшний і вже непоправний душевний крах за п'ять місяців до смерті, котрий і вкорочує життя...

Про драматичні стосунки Шевченка з Л. І. Полусмак (Полусмаковою) цікаво писали багато шевченкознавців — О. К. Дорош-кевич, С. О. Єфремов, П. В. Жур, П. І. Зайцев, Ю. О. Івакін, О. Я. Кониський, Н. Г. Наумова, С. Реп'ях, З. П. Тарахан-Береза, А. Ткаченко, М. С. Шагінян, М. Юр та ін. У цій статті відзначу деякі нестиковки в сучасних публікаціях і заторгну найболючіші поетові розчарування в його мріях вирватися зі “смердячого Петрограда” в українську хатину з садочком над Дніпром, і обов'язково з дружиною...

Незадовго до знайомства з Л. І. Полусмак, в листопаді 1859 р., Тарас Григорович писав В. Г. Шевченку: “Чи так, чи сьак, а я повинен ожени́тися, а то проклята нудьга зжене мене з світа”. Та в лютому 1860-го відправив йому ж лист, в якому читаємо: “Посилаю тобі нашивку зроблений план хати... Мені тільки й треба, щоб робоча (кімната. — В. М.) була дубова та круглий ганок скляний на Дніпро”.

Л. І. Полусмак (Полусмакова) — кріпачка поміщиків Макарових, яку мати Шевченкового знайомого М. Я. Макарова привезла в Петербург наприкінці 1859 р. Була покоївкою (служницею) у сім'ї сестри М. Я. Макарова Варвари Яківни, в заміжжі — Карташевської. До речі, її чоловік, чиновник В. Карташевський, був родичем Шевченкового приятеля С. Т. Аксакова. Шевченко познайомився з Карташевськими після повернення з заслання, про що свідчить запис у Щоденнику 14 квітня 1858 р.: “Увечері Грицько Галаган познайомив мене з чернігівськими землячками, з Карташевськими. Не маніріні, милі, справжні землячки”. В домі Карташевських поет і зустрівся з Л. І. Полусмак на початку 1860 р. Улітку цього року М. Я. Макаров і Карташевські поїхали за кордон, залишивши Л. І. Полусмак у сестер В. М. Білозерської — Н. М. Забіли і О. М. Куліш, які жили тоді на дачі у Стрельні, під Петербургом. Якраз тут і відбулося Шевченкове освідчення.

Нагадаю. Коли в лютому 1858 р. Шевченко розірвав із К. Б. Піуновою (1841—1909), йому виповнилося 44 роки, а їй ішов 18-й рік. Коли Шевченко зустрівся з Л. І. Полусмак, йому було 46, а їй ішов 20-й... Отже, різниця у віці майже та сама — понад 26 років. Така нумерологія... Жодної тверезої надії на щасливе подружнє життя, зате відповідає Шевченковій настанові “щоб не стара і доладна була”...

П. В. Жур вважав, що “Шевченко запропонував Ликері Полусмак вийти за нього заміж” 27 липня 1860 р. Він виходив з того, що в листі до М. Я. Макарова від 3 серпня 1860 р. О. М. Куліш датувала освідчення Шевченка Л. І. Полусмак 27 липня 1860 р. — у день іменин П. О. Куліша. Справді, 27 липня відзначався день святого великомученика і цілителя Пантелей-

Продовжуємо проєкт “Подобиці Шевченкового життя”, вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Г. Шевченка до редактора “Народного читання” (лютий 1860 р.):

“Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

У новій статті Володимир Мельниченко розповідає про останню, нещасливу Шевченкову спробу влаштувати своє сімейне життя, одружившись із Л. І. Полусмак, що мало місце 160 років тому — в липні-серпні 1860 р.

мона, за словами О. М. Куліш, на дачі Н. М. Забіли в Стрельні під Петербургом тоді, крім неї та Н. М. Забіли, зібралися її брати Василь та Віктор Білозерські, а також М. Т. Симонов (Номис).

Утім, нині в коментарях до академічного видання Шевченкових листів стверджується, що “саме 28 липня 1860 р. Шевченко запропонував їй одружитися” (Т. 6. С. 505), і саме це був “день шлюбної пропозиції Шевченка Ликері Полусмаковій” (Т. 6. С. 511). В статті про Л. І. Полусмак у “Шевченківській енциклопедії” (Т. 5) зафіксовано, що “освідчення поета відбулося 27 липня”, а поряд в іншій статті про Шевченків портрет Ликері наголошується 28 липня — “це був день заручин із Л. Полусмак” (Т. 5. С. 249, 251). Отже, термінологічної й літописної чіткості немає.

Нагадаю, що вже 30 липня 1860 р. Шевченко звернувся до М. Я. Макарова з проханням одружити його з Л. І. Полусмак: “*Бо вона (Ликеря) 28 июля при купних наших друзей сказала мені, що без братнього і батьківського вашого святого слова вона не дасть мені свого такого ж слова (розумна і щира душа). Вертайтеся ж швидше до нас та поблагословіть і одружіть Ликерю з Тарасом...*”. Затим у листі до В. Г. Шевченка від 22, 25 серпня 1860 р. Тарас Григорович повідомляв і просив: “*Я оце заходився жениться...*”. Будуще подружжє моє зоветься Ликеря... Воєни, як одружилися з полем і окопаєш наше будуще кишло², вибери на тому кишлі найкраще місце і посади яблуню і грушу, на пам'ять 1860 року 28 июля”.

Таким чином, якраз ця дата була найперше дорога Шевченкові. Якщо прийняти датування О. М. Куліш, як освідчення Шевченка, то, можливо, наступного дня відбулися своєрідні заручини, коли пара оголошується чи мовчазно визнається нареченою і нареченим. Адже Шевченко називав Л. І. Полусмак “моєю нареченою”, скажімо, в листі до В. В. Тарновського. В будь-якому випадку не можна нехтувати Шевченковим акцентуванням 28-го числа. Врешті-решт, замість різноголосиці краще прислухатися до С. О. Єфремова, який писав про Шевченка, що “27 чи 28 липня він сватається до Лекері...”.

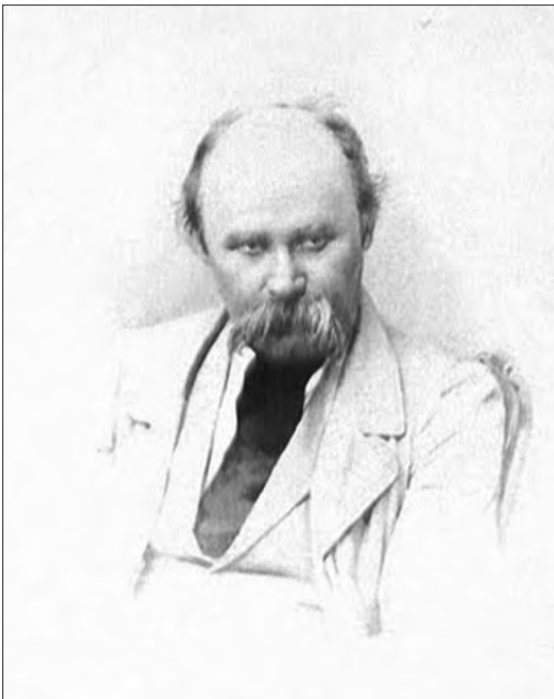
Цікаво, що 28 липня 1860 р. Шевченко написав лист, адресатка якого не встановлена:

“Я как незванный, непрощенный гость постучался в ваши двери. А постучавши раз, другой, невольно стукнешь и в третий и, разумеется, в последний, если двери не растворились. Я ваш неожиданный и не случайный гость. Я навязавшийся вам друг, брат и, наконец, отец — и, разумеется, советник”.

На цьому листі невідомою рукою зроблено написи олівцем: “Не к Лукерье ли?” та “До Л. Полусмаковой (?)”. П. І. Зайцев, який у 1914 р. опублікував текст уперше, справді тоді вважав його звернутим до Л. І. Полусмакової. Втім, уже понад 90 років, як шевченкознавці заперечили таке немотивоване припущення, бо йому не відповідають ні зміст, ні стиль листа, ні його російськомовність (з Ликерою поет спілкувався лише українською мовою). С. О. Єфремов упевнено виснував: “Ці

міркування розбивають здогад, щоб адресаткою... була Лекера і, навпаки, доводять, що ні в якому разі не вона”³. Додам, що й інтелектуальний рівень адресатки певно був явно вищий, ніж у Л. І. Полусмакової. С. О. Єфремов вважав, що збереглася лише вступна частина листа, втім, продовження не знайдено, можливо, його й не було. До речі, не відомо, чи взагалі цей лист був Шевченком відправлений.

Дуже важливо пам'ятати, що Тарас Григорович написав процитований текст якраз у пам'ятний день, коли отримав надію одружитися з Л. І. Полусмак, і саме це значно посилює інтригу, котра, здається, вже ніколи не буде розгадана. Кому вважав за необхідне написати в той день Шевченко, який представився в трьох іпостасях: друга, брата, батька, значить, і порадирика? Може, він хотів інформувати невідому

Т. Шевченко. Фото. 1860 р.

нам, але знайому йому молоду жінку про важливу подію в його житті? А потім передумав?..

“Будуще подружжє моє зоветься Ликеря...”

Про поетове сватання до Ликері та його наслідки збереглося чимало свідчень очевидців — людей, які тоді були поряд із ними. Найперше звернемося до спогадів української письменниці Н. Полтавки (Симонової Н. М.), написаних за розповідями її матері Н. М. Забіли, на дачі якої в Стрельні Шевченко і зустрічався з Л. І. Полусмак:

“Весною в 1860 р. пані Карташевська, виїжджаючи за границю і не будучи лично знакома з нашою сім'єю, дуже просила через свого брата п. Макарова мою матір і п. Куліш, що тоді гостювала у нас, прийняти до себе на сю пору її дівчину, кріпачку Ликерю... Мати нічого такого не примітила між Шевченком і Ликерою, щоб їй прийшли на думку які догадки... Але як же вона образилась, коли одного дня Тарас, вернувшись з садочка, де він довгенько щось говорив з Ликерою, признався їй, що він любить сю дівчину і має одружитися з нею. Як моя мати почула сю звістку, їй здава-

лось, що стеля звалилась на її голову і придавила її...

— Боже мій, — скрикнула вона, не тямлячись від горя і здивування, — що ви задумали, Тарасе Григоровичу?! Хіба ви не знаєте, що то таке Ликера?!”

Що таке була Ликера у сприйнятті й оцінці людей, які її добре знали самі чи з розповідей інших? Скажімо, дружина П. О. Куліша Олександрівна, за словами П. І. Зайцева, “з повною ширістю... оповіла несподіваному Ликериному женихові все, що знала про цю його, зовсім йому незнану, вибранцю: і добре, і погане. Поганого, на жаль, було куди більше! Як оповідали жінки, що добре знали тоді Ликеру, вставала вона пізно, ходила нечесана й невмита”. З розповіді тієї ж Н. М. Забіли: “Ликера з першої ж пори показала дівчиною лінивою, нечепурною і дуже легкодушною... Ходила вона завсіди невмивана, з чорною шиєю і нечесаними косами; проте була дуже кокетна і любила красуватись своїм тонким, гнучким станом...” Може в цих узагальненнях згущено чорний колір, але, принаймні, справедливо наголошено те, чого Шевченко терпіти не міг — жіночої нечепурності. Ще в травні 1860 р. просив В. Г. Шевченка “*накинути оком*” саме “*чепурну дівчину*”, а в червні в листі до нього ж особливо наголосив, що “*нечепурна жінка і циганові не дружина*”. Щодо Ликері, то зберіглись свідчення, що він “тільки й просив її бути охайною...” Хоча, звісно, поет чекав від дівчини значно більшого...

Тож Н. М. Забіла, не роздумуючи, “розказала йому про Ликеру, що знала не доброго, і стала його намовляти, щоби покинув свій чудний намір”. А Тарас Григорович дуже розгнівався на ті недобрі характеристики дорогої йому людини й у запалі вигукнув:

— Хоч би й батько мій рідний устав з домовини та сказав мені, то й його я б не послунав!

Після однієї з таких сутичок із Н. М. Забілою, коли жінка заявила, що відпустить Ликерю в місто з Шевченком аж після їхнього вінчання, за словами Н. Полтавки, “не тямлячись уже від гніву, Тарас тут же присів до столу і написав звісний вірші, направлені просто проти моєї матері”:

*Моя ти любю! мій ти друже!
Не їмуть нам віри без хреста,
Не їмуть нам віри без попа.
Раби, невольники недужі!
Заснули, мов свиня в калюжі,
В своїй неволі!*

Тепер — оцінка Ликериної господині В. Я. Карташевської:

“Справді, вона була молода, свіжа, але я переконувала його, що з морального боку вона нічого не варта; до всіх своїх вад вона була дуже ледача. Він поетизував її і казав, що все це минеться, коли вона почуватиме себе вільною. Він помилявся”.

В. М. Білозерський у листі до М. Я. Макарова від 23 серпня 1860 р. передбачав, що Шевченків вибір “навіть чи може принести щастя їм обом”: “Вона — натура egoїстична, яка ніколи не оцінить того, що в Тарасі Григоровичеві є хорошого, і вповні зрозуміє всі недоліки його як чоловіка. Їй хочеться пожити, погуляти і, якщо виходити заміж за старого Тараса, то хіба для того, щоб жити панією”. За розповідями Н. М. Забіли, “Ликера... з найвим цинізмом признавалась їй, що вона не любить свого жениха, бо він “старий і поганий”, а йде за нього заміж через те, що “кажуть, він багатий””.

Серед противників Шевченкового шлюбу з Л. І. Полусмак, які не знали її особисто, не можна не згадати М. О. Маркович (Марко Вовчок) Шевченко ніжно називав її “*донею*”. Знаходячись тоді за кордоном, вона писала в серпні 1860 р. М. Я. Макарову: “Що ж ви зробите з цим весіллям? Якщо комусь вірити, то потрібно, щоб той, кому вірять, спонукав до втрати віри — що ж тут важать сторонні? Будете Ви просити

цю дівчину — чи послухає вона вас?” Марко Вовчок навіть повідомляла 11—12 серпня І. С. Тургенєва, що “Макаров від’їжджає розладнати весілля Шевченка”, хоча цього не було.

Про ці міжнародні заходи Тарас Шевченко не знав, а щодо місцевих зусиль противників його одруження з Ликерою писав 22, 25 серпня 1860 р. В. Г. Шевченку:

“Тутешні земляки наші (а надто панночки) як почули, що мені Бог таке добро посилає, то ще трошки подурнішали. Івалтом голосять: не до пари, не до пари! Нехай їм здається, що не до пари, а я добре знаю, що до пари”.

У цьому доволі похмурому й дуже неспокійному передвесільному контексті розповідь яскравий епізод. Через десять днів після освідчення — 7 серпня 1860 р. — захоплений і щасливий Тарас Григорович писав до В. В. Тарновського (молодшого), що 100 примірників недавно виданого “Кобзаря”, забраних тим у Д. С. Камеєцького в друкарні П. О. Куліша, він подарував своїй... нареченій, а вона уклінно просить 50 примірників переслати в Чернігів на користь недільних шкіл, а ще 50 примірників — на користь таких самих шкіл у Києві: “И будущая жена моя, и я будем вам благодарны, если вы исполните нашу просьбу”⁴.

Який значущий, красивий і піднесений подарунок зробив Поет своїй обраниці! Та цей дивовижний душевний вчинок був незмірно вищим її можливостей оцінити його, Шевченко потерпів абсолютний крах у спробі прилучити дівчину до громадсько-просвітельської, патріотичної роботи. Безпосереднє реагування двадцятирічної Л. І. Полусмак із цього приводу взагалі невідоме, навряд чи вона розуміла, про що, власне, йдеться. Проте для кращого розуміння духовної безодні між ними дозволю собі процитувати відповідь Ликері Шевченкові в жовтні 1860 р., певно, з приводу його вимоги повернути надіслані раніше листи (нині невідомі), можливо, й інші тексти: “Послуша[й] Тара[с] твоими записками издес неихто ненужаеца у нас у суртири бумажок много”. Найогидніша фраза у всьому листуванні Тараса Шевченка.

До речі, написана після вже згаданого дивовижного Шевченкового вірша “Ликері” (5 серпня 1860 р.), в якому поет сподівався на Бога:

Моя ти любо! усміхнись
І вольную святую душу
І руку вольную, мій друже,
Подай мені. То перейти
І Він pomoже нам калюжу,
Поможе й лихо донести
І поховать лихе дебеле
В хатині тихій і веселій.

До речі, цитована Ликерина записка була адресована недавно обраному (4 вересня 1860 р.)⁵ академікові Академії мистецтв, але не дивуюся, дівчина жила в зовсім іншому, бездуховному світі... Не випадково небайдужий І. С. Тургенєв виснував, що “оцінити високу честь бути дружиною народного поета вона була неспроможна”.

В одній з оціночних думок про Л. І. Полусмак не виключалася можливість того, що “Ликера поластилась жареною куркою і віддалась лакеєві, кишені котрого, мабуть, і досі мають знаки сієї птиці...” Власне, саме таку “мерзоту” й “гідоту” довелося пережити Шевченкові. В спогадах, записаних М. М. Макаровим і опублікованих у 1926 р. О. К. Дорошкевичем, читаємо, що поет підшукав дівчині якогось учителя для її навчання: “І ось одного разу, прийшовши до неї несподівано (в оригіналі — “в неурочное время”), він застав її з запрошеним для неї педагогом... далеко не за працею... Це був... страшний для Шевченка удар, що зруйнував найінтимніші його мрії про тихе родинне життя на рідній Україні і, крім того, завдав глибоку уразу його чутливому самолюбству”.

Звідси той стресовий стан, в якому Шевченко зізнається сам у листі до Н. М. Забіли 18 вересня 1860 р.: “Душі своєї не шкода було для Ликери, а тепер шкода нитки! Чудне щось робиться за мною”.

У літературі висловлено думку, що в історії з розривом між Шевченком і Л. І. Полусмак “далася взнаки упередженість найближчого оточення щодо майбутнього шлюбу та спрямовані на його розладнання дії”. Навіть не занурюючись у цю тему, можна перекоонатися, що значною мірою так і було. Проте насправді не в цьому істинна драма стосунків, які розглядаємо. Зовсім не в цьому. Можливо, хоча й малоймовірно, що без опору з боку Шевченкових знайомих, його шлюб із Л. І. Полусмак все-таки відбувся. Проте він однозначно став би приреченим на розпад, адже дві його половинки були повністю несумісними...

Є дуже важливе свідчення вже згаданого В. М. Білозерського, який у листі до М. Я. Макарова від 2 серпня 1860 р., тобто буквально через кілька днів після поетового сватання, розповідав, що, розмовляючи кілька разів із Шевченком, переконався — той усвідомив свою помилку, бо “дійсність не здійснює його надію, але по самолюбству, по впертості, по безвихідності свого становища не бачить можливості зійти з дороги, на яку ступив, і в глибині душі хоче, щоб стороння сила звела його з небезпечної дороги...”⁶. Без цього глибокого спостереження-свідчення В. М. Білозерського, що, трапляється, замовчується, неможливо вповні зрозуміти справжню драму Шевченкового швидкого розриву з обраницею...

Власне, про все це понад 100 років тому писав П. І. Зайцев:

“Остання активна спроба перемогти свою самотність скінчилася для Шевченка нещасливо, та й не могла в даному разі скінчитись інакше. Помінаючи навіть особисту вдачу Лекерину та цілу низку додаткових перешкод з боку середовища, занадто вже велика була сама відстань духова між поетом та обраною собі в подружжя дівчиною — “сиротою і наймичкою”... Поетова романтика ще раз жорстко з його насміялася...”

Так само чітко висловився вже у нашому столітті П. В. Жур: “...Він уявляв її ідеальним типом землячки, дівчини з народу, не помічаючи, що Ликера — істота нерозвинена, егоїстична, зіпсована службою в панів”.

“Чудне щось робиться за мною”

Справді, “чудне щось...” У згаданому листі до Н. М. Забіли поет скрупульозно переліковує подаровані ним Л. І. Полусмак речі, включаючи жіночі панчохи й корсет, які необхідно було забрати у дівчини... Що це могло вже змінити по суті? Чи не надавав Шевченко перебільшеного значення неістотному, незначному? Та сказав, як відрізав: “Шкода нитки!” Може, в емоційному запалі, під впливом недавньої болючої образи? Втім, минуло півтора місяці, і вже в листі до М. Я. Макарова від 31 жовтня 1860 р. Тарас Григорович уперто повторює свою вимогу буквально: “Чи ви бачили Ликеру? Чи сказали їй, щоб вона вернула мою мізерію до ниточки...”⁷. Врешті-решт усі подаровані Шевченком його нареченій речі таки були повернуті!

Крім того, в згаданому листі до М. Я. Макарова поет вимагав, щоб Л. І. Полусмак “в тиждень заробила 4 карб[ованці] и от своего имени послала в Чернигов... с надписью “в пользу Черниговской воскресной школы”. Цією ціною окупить вона і свою, і мою погану славу”. В цьому випадку йшлося про зобов’язання надіслати 50 примірників “Букваря южнорусского” на користь чернігівських недільних шкіл від імені Шевченка та Л. І. Полусмак. Але чи могли насправді “окупити погану славу” ті 4 карбованці від дівчини, котра взагалі не розуміла про що тут йдеться?

Та й це ще не все! В листі до М. Я. Макарова від 9 листопада 1860 р. Шевченко

писав: “Кроме вещей, которые я вас просил спалить при її очах, треба, щоб вона заплатила за квартиру 14 руб., за ключ, ею потертанный, 1 руб.”.

“Підкрадеши, наробиш лиха...”

Через два тижні після розриву з Л. І. Полусмак 27 вересня 1860 р. — Шевченко написав вірш, уперше надрукований в журналі “Основа” (1862, № 5) без назви, а в майбутньому позначений літерою “Л.”.

Поставлю хату і кімнату,
Садок-райочок насажу.
Посижу я і похожу
В своїй маленькій благодаті.

Т. Шевченко. Портрет Л. Полусмак. 1860 р.

Та в одині-самотині
В садочку буду спочивати...

.....
Ні, я не буду спочивати,
Бо й ти приснишся. І [в] малий
Райочок мій спідтиха-тиха
Підкрадешия, наробиш лиха...
Запалиш рай мій самотний.

Можна погодитися з оприлюдненою думкою, що в цьому вірші “немає гнівних чи саркастичних нот на адресу колишньої нареченої”. Звісно, найгостріші пориви Шевченкового гніву, зафіксовані в спогадах і листах, осталися в емоціях болючого розриву, проте Шевченко не став усепопущенцем, а вгамовуваний біль гриз його зсередини... Не випадково в поезії “Л.” Тарас Григорович засторожував себе від повторення лиха, неминучого з колишньою нареченою... Не тільки у сні-маренні, а й у його реальному житті, якого було відведено всього п’ять місяців, згадка про Л. І. Полусмак, очевидно, залишилася демонічно-болючим посилювачем убивчої самотності — ця тема пронизливо бринить у віршах останнього періоду:

Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись. Нема,
Анікогісінко нема!

.....
Сиди
І нікогісінко не жди!...

У вірші “Якби з ким сісти хліба з’їсти...” (4 листопада 1860 р.) український геній, якого земляки широко любили і називали “батьком”, простогнав-прокричав із глибин горя-самотності:

Світ широкий,
Людей чимало на землі...
А доведеться самотним
В холодній хаті кривобокий
Або під тином простягнись.
Або... Ні. Треба одружитись,
Хоча б на чортів сестрі!
Бо доведеться одуріть
В самотині.

Втім, він усвідомлював уже вповні неможливість одруження... Тоді як саме й ли-

ше в одруженні Шевченко бачив очевидне позбавлення від самотності, за його самовідчуттям навіть омріяна власна хата над Дніпром і присутність родичів не здатні були порятувати від самотини. Тарас Григорович абсолютно вичерпно сформулював це в листі до В. Г. Шевченка в травні 1860 р.: “Без жінки і над самісеньким Дніпром, і в новій великій хаті, і з тобою, мій друже-брате, я буду на самоті, я буду одиникий”. Ось що треба добре пам’ятати, роздумуючи над стосунками Шевченка з Л. І. Полусмак. Очевидно, не йдеться про серйозні звинувачення на адресу недалекої і корисливої двадцятирічної дівчини, а про об’єктивну зловісну роль розриву з нею в поетовому житті... Наприкінці 1859 р. у листі до В. Г. Шевченка Тарас Григорович передбачав можливість того, що якась “панночка... мені укоротить недовгого віку”. Шоправда, йшлося про освічену, “одуковану” дівчину...

І все-таки видатний шевченкознавець Ю. Я. Барабаш справедливо й переконливо назвав останню поетову осінь урожайною, а вечір його життя — щедрим. Якраз без Л. І. Полусмакової з вересня до кінця 1860 р. Шевченко написав низку творів глибокого соціального, націософського змісту та високого художнього гатунку: “І Архімед, і Галілей...”, “Не нарікаю я на Бога...”, “Саул”, “О люди! люди неборачки!..”, “І день іде, і ніч іде..”, “Якось-то йдучи уночі...”, “Бували воїни й військової свари...” та ін. А в передсмертному вірші “Чи не покинуть нам, небого...” (14—15 лютого 1861 р.) знову піднімається з глибини Тарасової душі невмируща надія на те, що хоча б “на тому світі”, у Бога, “у раю”

Поставлю хаточку, садочок
Кругом хатини насажу,
Прилинеш ти у холодочок,
Тебе, мов кралою, посажу.
Дніпро, Україну задаєм,
Веселі селища в гаях,
Могили-гори на степах —
І веселенько заспіваєм...

Але в цій святій поетичній надії на потойбічність уже не було місця Ликері Полусмак...

За спогадами жінки, почувши про смерть Шевченка, вона побігла через Неву й провалилася під лід, але була врятована, довго лежала в лікарні... Про неї тепло розповіла З. П. Тарахан-Береза. Колишня Шевченкова наречена вийшла заміж за перукара Яковлева, а після його смерті, у 1904 р., переїхала до Канева й оселилася недалеко від могили поета. У місті її називали “Тарасовою невестою”, жінка часто відвідувала його могилу. Закінчила життя в канівській богадільні в лютому 1917 р.

¹ У листі до А. О. Лазаревської, 28 серпня 1860 р., назвавши її “своєю матір’ю”, повторив буквально: “Я оце заходився жемитись”. Та попросив її: “Поблагословить мене здалека, може, моя доля покращає”. Свого друга Михайла Лазаревського назвав “старшим боярином”.

² Кишло — житло, домашнє вогнище, оселя. У поетичних творах Шевченка це слово не зустрічається.

³ Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. 3. Листування. Текст. Коментарій. — К., 1929. — С. 915.

⁴ В. В. Тарновський відгукнувся на цей лист аж 10 жовтня 1860 р., виконавши його прохання: “...Поздоровляю Вас з невісткою і бажаю Вам всього кращого в світі. Дай Боже, щоб її дружні очі доглядали любовно старість нашого славного Кобзаря. Поручення Ваше я вже ісповнив...”

⁵ Цікаво, що напередодні, 3 вересня 1860 р., М. Г. Карташевська написала В. С. Аксакові: “Вчера был Шевченко, а сегодня приходила его невеста. Много рассказывали, как они думают устроить...”

⁶ Дорошкевич О. Трагедія самотнього чуття (Шевченко й Лекера) // Життя й революція. 1926, № 9. — С. 81. Або: Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, ф. 1. № 301.

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ

Закінчення. Поч. у №24—25

Саме в Мохначі я зауважив: добре знаний Дімаров тут трохи інший. Сказати б, ще домашніший, інтимніший, природніший. І геть несуетніший та непоспішніший. Зрозумілося: це — справді органічно його середовище. Він народжений і генетично запрограмований для життя саме в такому інтер'єрі. Потім я написав у статті про нього, що він — ментально-абсолютний селянин із голови до ніг. Селянин у всьому: у звичках, незважаючи на те, що ось уже стільки живе в столичному мегаполісі, селянин у ладі та лексичній партитурі своєї прози, інтонаційно живої, нестримно шедрої на приперчений чи солонуватий дотеп. А ще в ньому виразно вгадується ота особлива селянська культура, яка вже безслідно анігілювалася з українського села після гвалтовної колективізації і після 1933-го, коли село вимирало не тільки фізично. Він часто повторював: “У Мохначі я оживаю. Цілу зиму в Києві жду того дня, коли вирушимо сюди, де так легко дишеться і де така жива мова, що ніяк не можу наслухатися її і так звикнути до неї, що не помічатиму того, й не нашорошуватиму вуха на кожне несподіване слово...”

У Мохначі в нас з Анатолієм Андрійовичем було вдосталь часу для розмов. Чимало почутого я нотував у щоденнику.

Як відомо, життя кожної людини — часто недовивчена і нею самою галактика подій, людей, настроїв і почуттів. Тільки наївні та поверхові свято переконані, що вони до щирця знають самого себе чи ближнього. Оповідаючи про щось зі своїх життєвих колізій, Дімаров часто чудувався: мовляв, аж тільки оце нині до нього дійшло, що та чи та подія або була провіщенням на майбутнє, якимось таємничим знаком йому, або мала раптове відлуння через кілька десятиліть.

Часто повторював, що в дитинстві та юності не мріяв про письменництво, що він узагалі народжений для чогось іншого. Переважна більшість людей, не знаючи, для чого вони народжені, займають у житті не своє місце і справляються зовсім не своїм. Якийсь голос не покликав чоловіка до самого себе, не розбудив у ньому прихований талант і духовний резерв. І він никає по землі спотвореною тінню самого себе, навіть не підозрюючи, що саме це життя — не його. Він узявся за роль та обов'язки, насправді призначені для когось іншого. А через те мучиться сам і мучить усіх довкола.

Земна й практична Євдокія Несторівна — до того ж, як іронізував з неї Дімаров — невинуватна матеріалістка й атеїстка, зачувши чоловікові розмірковування на цю тему, брала його на глузи: мовляв, знову заговорив щось таке, наче баптист.

Анатолій Андрійович не вступав у довгу полеміку, тільки пояснював мені: “Бачте, її фізика покалічила — вчені дуже самовпевнені, бо переконані, що вони знають більше за Бога й не вірять у загробне життя...”

Але загалом вони мирилися з їхніми ідейними розходженнями й мирний дух плуралізму не вивітрувався з подружніх днів — він супроводжував Дімарових у всі періоди їхнього співіснування. Це ж тільки уявити: вони в шлюбі понад шість десятиліть!

Я знав, що Анатолій Андрійович пережив довгу смугу опали, але не знав подробиць тієї історії. Вивчив її в Мохначі з розповіді самого Дімарова. Виявляється, його було затавровано злісним антисемітом. Зачувши це, я мало не впав. Дімаров дружив із Григорієм Полянкером, Михайлом Пархомовим, Володимиром Кисельовим — і раптом (ні сіло, ні впало!): антисеміт.

А все почалося з безневинної ситуації. Був такий беззастидний графоман Тельман. Оскільки талантом його Бог не надарував, то він надолужував усе комуністичною суперортодоксальністю й категоричною вимогою повсюдного гіперінтернаціоналізму. Набазгравши якусь п'єску, він притарганив її в “Радянський письменник”, де Дімаров був головредом. Ізя Тельман бив на те, що його твір надважливий для всієї справи комунізму й існування

Михайло Слабошпицький завершує четвертий том мемуарної прози “З присмеркового дзеркала”, котра побачить світ, як і всі попередні, у видавництві “Ярославів Вал”. Презентація її планується на початку вересня. Пропонуємо фрагмент з книжки.

Життя під чужим іменем

Анатолій Дімаров

СРСР. Залякав тим усіх редакторів — і справа дійшла аж до головного. Дімаров виніс категоричний вирок: “П'єса літературно безпорадна, і про її видання не може бути й мови”. І тут Тельман вирік: “Антисеміт!” Дімаров уявити собі не міг, скільки крові йому поп'є і як ускладнить життя цей миршавий і смертельно бездарний чоловічок.

Але — почалося...

Нездалий драматург строчив ідейні звинувачення. Білялітературна клика а ля Лазар Санов та Ілля Стебун підхопила цей мотив: Дімаров — антисеміт! Ці звинувачення, велемовно варіювані, вже були не тільки в республіканському і всесоюзному ЦК партії, а й навіть ООН (це не перебільшення!) їх заслали. “Моя книжка “І будуть люди”, — розповів Анатолій Андрійович, лежала в ООН як приклад антисемітизму в Україні. Ще був позов до генерального прокурора СРСР Руденка, бо “чорні люди” знайшли якогось фронтовика, що вимагав віддати мене під суд. А гнучкий разом із ідейною лінією Ілля Еренбург, якому повсюдно марився агресивний антисемітизм, гнівнословно затаврував расиста (саме так в Еренбурга!) і євреєненависника “українського писателя Анатолія Дімарова” в своїх мемуарах, котрі захоплено підняли на щит “советские почти либералы”, які мали талант бачити в Україні хронічний антисемітизм та націоналізм.

Новопризначений тоді секретар ЦК КПУ з ідеології україножер Валентин Маланчук ухвалив Анатолієві Андрійовичу такий вирок: “Нехай Дімаров походить у чорному тілі!” (ці слова вийшли зі стін ЦК і стали добре знані в усьому письменницькому середовищі).

Письменника перестали друкувати. Його цілковито позбавили можливості літературного заробітку. Мусив шукати якесь пожиточне заняття.

І тоді почалося це.

Але спершу така прелюдія до тієї теми. Десь у вісімдесяти роки мені випало жити в таллінському готелі. Номер був на дві особи. Зі мною там поселився привітний чоловік із Білорусі. Позналилися. Розговорилися. Я випадково обмовився: княгиня. І тут чоловік каже: має в Києві колегу. Він — колекціонер каміння. Його, мабуть, у всьому Союзі знають. Я не дуже його слухав, бо те мені не цікаво. І раптом він вимовляє: “Є у вас такий письменник — Дімаров, може знаєте? То це він”.

Я був заскочений зненацька: Дімаров, з яким я вже стільки знаюся — колекціонер дорожочинного каміння? Хто б міг подумати?

Повернувшись з Естонії, запитав Анатолія Андрійовича про його гобі. “Яке гобі?! — сказав він. — Це було моїм шматком хліба! Я шукав, як вижити, коли опинився в опалі. Добрі люди мені нарядили найнятися в геологічну експедицію. І почалося...”

Він буквально захворів камінням.

Це стало не ще однією сторінкою його життя.

Воно стало ще одним його життям.

Те докладно описано в його книжках “Поєма про камінь”, “Вершини”, котрі неоднораз перевидавалися і виходили в перекладах.

Він бував на Кавказі і в Криму, в Сибіру й на Памірі, на Алтаї і Тянь-Шані — “Де тільки Толю не носило!” — осудливо й водночас захоплено казала Євдокія Несторівна. І дивилася на чоловіка так допитливо й недовірко, мовби й досі не вірила в його епопею і прагнула допевнитися, чи ж усе те й насправді було.

А Дімаров тоді приголомшив мене розповідями про своє геологічне бродяжництво.

Ось один з таких епізодів, котрі, зачувши, я докоряв йому: “І ви ще про це не написали?!”

Був він із приятелем у горах. Зупинилися заночувати на маленькому майданчику, де ледь умістився намет. Унизу — провалля метрів з триста, річка там гірська реве. Якщо впадеш — одразу розмаже по камінню. “Над нами балабуха хиталася від вітру, тобто брила, що зачепилася за скелю. Ми попадали такі виснажені, що не було навіть сил чимось тривожитися. Вранці, коли приятель ще спав, я виповз із намету. Обережно оминув вигин скелі, щоб побачити, що за ним. І завмер, охоплений страхом. Там лежав двометровий — а то й довший — полоз. Він був у тіні — замерзлий і геть непорушний. У мені розпливався холодний страх, котрий маю перед плазунами. Я підняв гостру каменюку і вирішив: підкрадуся тихенько і враз обрубаву полозові голову. Знаю, що вони надзвичайно агресивні. Можуть кинутися на два метри й ударити в обличчя. Також боляче кусаються.

Я повільно-повільно наближаюся. А голова полоза так само повільно обертається в мій бік. Мені чутно, як рипить його замерзле тіло. Ось полозові очі зустрічаються з моїми, і в них стоять така мука і таке благання: “Не вбивай мене, не вбивай! Я цілу ніч мучився, замерзав, дай мені погрітися на сонці, щоб я геть ожив!” Мені здалося, що я навіть чую його крик, розпачливе благання пощади. Я відкинув убик камінь. Розумів, що він не кинеється на мене, бо в нього не вистачить сил, бо ще не зігріта його кров. Вже не відчувуючи страху, присів біля нього, простягнув над ним руку, а він повільно піднімається-піднімається і раптом прикипів холодноточою головою мені до руки. Відчув тепло, і воно його притягло, мов магніт залізо. Я не рухався. А надовкола лежала така глибока, нічим не стривожена в безлюдді й безпташій тиші, що мені раптом здалося: на всій земній кулі вже не лишилося зовсім

нікого. Тільки ми двоє: я і полоз. А сонце повільно повзло вгору й стало тепліше. Ось уже в горах згойдулося легке тепло-віння і все різнобарвно заяскравіло. І полоз став такий непередавано красивий — заграв райдужними кольорами. Ось він заворушився рішучіше, повільно опустив голову, мовби осмислено глянув на мене і неквапно поповз геть.

Отоді, в горах, я мовби переродився. І мені ніби з'явився ще один розум. Взираючись у спокійну велич німотних гір, які — на противагу людям — гідно дивляться в обличчя вічності, я сказав собі: “Господи! Чого це я страждатиму від того, що якісь нікчемні перевертні погрожують мені і лякають мене. Та ж проти вічності все це нічого не варте й нічого не значить. Не зважай — живи так, мовби їх немає”. Зрозумів, що даремно нічого не минуло. І я трохи порозумнішав. Я вже не брав до уваги безглузду суетності. Я завперш збирав каміння, колекціонував людські долі і писав про це книги... І мій неслухняний язик вже не часто забігав далеко наперед розуму”.

Згодом Дімаров усе це, значно ширше конкретизувавши, розповів в інтерв'ю допитливому Володимирі Коскіну.

А того вечора, коли ми з Несторівною слухали цей монолог Анатолія Андрійовича, вона прокоментувала: “Толю, ти таке намалював, що хоч у кіно знімай! І полоз у тебе розумний, і сам ти стаєш мудрий, як утікаєш од мене в гори... І взагалі я в оцій історії аж не впізнаю тебе — такий ти там філософ, наче Магомет чи Будда!...”

“Не розумієш ти, Дусю, бо не була там і того не пережила...” — задумливо протяг Дімаров.

“Знаю, що такого не буває, — мовила Несторівна, — але слухаю тебе і вірю. Хоч проти цього протестує моя фізика”.

Як тільки я чи дуже охочо до літературних розмов Несторівна заводила розмови про літературу, Дімаров або, віджартовуючись, переводив балачку на іншу тему, або вистогнував: “Не люблю я цього занудного пасталакання — лишімо його для дисертантів і тих мудрагелів з науковими званнями, які переконані, що все знають, а самі не здатні речення до купи стулити”. Зі сміхом розповідав, що у нього в час навчання в московському Літінституті вів творчий семінар Валентин Катаєв, автор романів “Белеет парус одинокий” та “За власть Советов”. І він, ознайомившись із твором кожного студента, задовбував його своїм сакраментальним: “Что вы хотели этим сказать?” Дімаров тоді йому відповів: “А що ви способны услышать? Так вот именно то я именно для вас и сказал!” А коли я йому, гаряче нахваляючи, пропонував прочитати пізнього Катаєва, який написав “Траву забвения” та “Алмазный мой венец”, Дімаров рішуче відбрикувався: “Він тоді одвернув мене від себе. Маю алергію на нього”. Анатолій Андрійович критично ставився до багатьох класиків. Його важко було захопити якимись художніми новаціями — від літератури він вимагав передовсім соціальної відвертості. Це був його визначальний критерій в оцінці творів. Неоднораз повторював: “Я читач нудно консервативний. Мені всякі ваші джойси та прусті нудні. Я визнаю тільки ті твори, котрі несуть опік правдою. А всі ті стилістичні виверти, що такі модні сьогодні, — то дитячі забавки!” Тому він захоплювався Василем Биковим та Віктором Астаф'євим з їхньою “окопною правдою” про війну. Двічі поранений і двічі контужений, він категорично не визнавав чванькуватого самовеличання Радянського Союзу в шатах переможця німецького фашизму, його обурювали реєстри “Дня победы”, озвучені “вечномолодым Лещенком” і підхоплені нашим тупоголовим населенням, якому так любо вірити в пропаган-

дистські казочки. Якось Світлана Короненко його витягла в прямий ефір радіо “Культура”, щоб ветеран війни поговорив 9 травня саме про війну. І тут правдомовний та гострословий Дімаров спровокував цунамі обурених совків, уражених, як називав це Олександр Герцен, “патріотичним сифілісом”. Студійний телефон мало не розплавився — десятки дзвінків, у яких звучало одне й те ж саме: “Это наша гордость — великая победа!”, “Не перевирай-те историю!”, “Не дадим перечеркнуть всенародный праздник Победы!” Одне слово, “Дедьвоевали!” Але Дімарова все це не збентежило. Він різко всім відповів, порадивши найагресивнішим звернутися до психіатра, бо інакше на їхню хворобу ніхто не знайде ради.

Його війна — це роман “Біль і гнів” або повість “Постріли Уляни Кашук”. З-поміж усіх його творів найзначущішим мені бачиться “Самосуд”. До речі, в основу повісті покладено реальну історію. Це було в селі на Черкащині. Там зробив неймовірну кар’єру сільський ледацюга й палюка. Він став активістом й особисто викидав із хат розкуркулених (із його ж ініціативи). Писав доноси на всіх. Село під його диктування пропололи від усіх твердих господарів. Став головою колгоспу й зятем секретаря райкому партії. Написав донос і на тестя — й опосів його крісло. А тут війна. І його лишають на окупованій території, щоб організовував підпілля. Але він не має ентузіазму боротися з фашистами. Зустрівшись з солдатом, що побував у німецькому полоні і йому, видавши “аусвайс”, дозволили йти додому, він убиває солдата, щоб заволодіти цінним папером.

Німці ввіймали райкомівця і конвоюють в комендатуру, щоб з’ясувати його особу. І тут жінки, що працювали в полі, впізнали підляка й лихотворя. Вони відбили його в конвоїрів для того, щоб здійснити над ним самосуддя. Без жодних вагань поскіли сапами на капусту.

Є в “Самосуді” сцена, яку можна сильно подати в кіно. Німецькі газети написали про ту подію. Сталінова канцелярія видала йому про те експозе з німецьких газет. Пізно вночі Сталін підходить до карти України й, пильно вглядаючись у неї, шукає, де ж може бути село, в котрому все це сталося...

Й ось німці відступають, а радянські війська входять у село. Селяни годують та обігривають змучених, брудних та обірваних солдатів. Прийшли ж свої.

Наступного дня солдати йдуть далі. А в село заїздить радянська “Зондеркоманда”. Радянські карателі, які довго чекали цього часу. Вони розстрілюють не тільки людей, а все, що рухається — худобу, курей, собак, котів. Село стає велетенським вогнищем, в якому згоріло все, що там було. “Колона залишила село, а воно корчилося, суціль залите вогнем, і не валували собаки, не ревіла худоба, все було достріляне отими хвачькими вояками в підігнаних шинелях...”

Якогось дня в станційному буфеті недалекого від згарища містечка солдат на протезі мовить, що добирається додому. Хоч і скалічений, але щасливий — живий, і буде нарешті вдома. Але Червоної Комуні (так звалось село) вже немає. І вже наступного дня скалічений солдат з риданнями розповідає це невідомо кому в тому ж буфеті, та він і не підозрює, що його чекає. Раптом не стало й солдата. Ніхто не знав, куди він подівся...

Дімаров пише, що через десятиліття чи не єдиним знаком від села там лишилася стара дуплава верба, яка все ще силкується братися до життя, щовесни оживаючи своїми покрученими суглобами. Стоїть самотою на зарослому травою згарищі. І, за словами автора, ніхто до неї не підійде, ніхто не торкнеться пальцями потрісканого стовбура.

І далі — той поворот, який часто зустрічаємо в письменника: “Але не треба бути песимістами — такі підійшли. Нещодавно, видать, побували з племені безжурних придурків, яким ні роду, ні переводу. Отих, що списують усе поганськими своїми іменами. Що й на спині рідного тата, коли б він терпляче постав, вирізали б свої ініціали. Тож такі побували й тут. Бо через увесь стовбур прорізають глибоко в кору — до жи-вої, до білої кості: “Здесь кайфовали Жора

и Гена с двумя чувихами”. Земний уклін вам, Жоро і Гено!” Отакий він, вдячний голос нащадків в особі Жори і Гени з чувихами — Дімаров не той письменник, який міг заблукати в світі прекрасних ілюзій і щедро ділитися ними з читачем. Не з тих, кому інколи прагнеться видати бажане за дійсне. Це був письменник тривожного серця й гіркого правдомов’я. Тому дуже незручний і для владців, і для благополучних конформістів.

Як уже мовилося, щоб не бідувати, подружжя Дімарових господарювало на дачі в Мохначі на Черкащині, де воно мало чималий город. Там були й кури, й поросята, й пенсіонери щоденно гибли в городі, де вирощували все, що городянам треба купувати на ринку. Якщо чи не всі наші колеги — а поміж них і молоді, які легко могли б знайти собі заробітки — не втомлювалися від “Плачу Ярославни”, то Дімаров стоїчно переносив випробування раптовим зубожінням. Часто повторював: “Це мені покута за те, що був у рядах радянських письменників”. На один із його ювілеїв вийшов указ президента Януковича: нагородити письменника Дімарова Орденом Ярослава Мудрого V ступеня. І тут (у цьому я відразу впізнав Анатолія Андрійовича!) він відповів у відкритому листі до Януковича: “Я не можу прийняти цю високу нагороду з Ваших рук — цим вчинком протестую проти того, що в Україні знищують українську мову й українську книгу...”

Хто ще з колег повторив приклад Дімарова?

Тільки Ліна Костенко до цього епізоду відмовилася прийняти звання Героя України.

Наполеон, вводячи у Франції цілу колекцію нагород за літературну творчість, добре розумів: письменницьке марнославство безмежне — він матиме прихильність усіх тих, хто одержить із його рук нагороду..

Хто оскаржить Наполеонову впевненість у тому?

Разом із Дімаровим, який одходив, здається, останнім зі свого покоління (не беру до уваги другорядних постатей), завершився цілий період нашої літератури.

Перегорнулася сторінка її історії.

Тепер виразно помітно: нині так уже не пишуть, як писав Дімаров. Він став своєрідним містком до літератури нової часної. Бувши сам у письмі традиційним, аж мовби трохи старосвітським, він завжди з цікавістю вглядався в те, що приносили з собою молоді. Пам’ятаю, як адорував він юну Галину Пагутяк із її “Дітьми” (писав про неї, згадував її ім’я з усіх трибун). Захоплювався Любов’ю Пономаренко. Радісно зустрів Таню Малярчук і Сергія Осоку. Хвалив головреда “Березоля” Володимира Науменка за те, що регулярно публікує твори наймолодшої генерації...

Він лишився улюбленим автором для людей старшого покоління. Молодь читала Винничука, Андруховича, Жадана, Любку — і вже майже не читала Дімарова чи Земляка.

Таке життя, і тут нічого не вдієш.

Для молодих іменак ласиків — то як нагадування про давно минулу еру.

Показовий епізод. Я був у редакції газети “День”, де саме відбувалося заняття літньої школи журналістики. Головоред газети Лариса Івшина, почувши мою розповідь, що Микола Бажан обійняв мене, ще студента університету, на знак подяки за те, що я написав роботу про друга його юності Олександру Влизька, раптом сказала: “Ходімте до наших юних журналістів — я покажу їм живу людину, яку обіймав ще Микола Бажан! Це ж — уже історія”.

І з зацікавлених, а водночас подивованих, поглядів молодих я зрозумів: так, це вже — не просто історія. Це — далека історія. Майже мезозой. Для подорожі туди навіть потрібен екскурсовод...

...Коли я згадую найкращих людей мого життя, тих, хто мав у ньому важливе для мене значення, я згадую Анатолія Дімарова, якому судилося вікувати під не своїм іменем...

Така доля випала Дімарову.

Він був змушений вибрати її, щоб уціліти.

І в цьому — також знак того часу, безжальна логіка історії.

Добромильські секрети, або Про те, як локальна історія є частиною всесвітньої

Галина ПАГУТЯК

Я не лукавила, коли казала після виходу мого роману “Магнат”, що мені потрібне ще одне життя, аби дослідити постать Яна Шасного Гербурта (1567-1616). Ще вчора я розмірковувала над Григорієм Сковородою та його віртуальною зустріччю з Парацельсом у Токаї, аж раптом пригадала собі Гербурта, з яким ми давно не бачились. Бо щось ми скисли, пані та панове, з тим коронавірусом і війною за культурну ідентичність. Мало опиратися гальванізованому трупові совка і огризатися на звинувачення у провінційності. Оборона — це поганий захист. Натомість цього дощового дня я пропоную вам поринути у блискучий прекрасний світ, який акумулював у собі Ян Шасний Гербурт, людина епохи Відродження, чий невпокорений дух досі блукає Добромилем і впливає на хід подій.

Староста Мостиський і Вишнеський помер на самого Сильвестра 1616 року в місці, де народився, в селі Боневичі коло Доброміля, не доживши кілька днів до 50 років. Доброміль в останні роки був для нього тим, ким згодом став для одного мого знайомого ченця — містичним місцем, де на Чернечій горі перебуває Світла Істо-та. Світляна, казав той чернець, в минулому ядерний фізик, з яким я колись мала бесіду. Тоді я мало що знала про Гербурта, і коли через кілька років дізналась, що у нього теж були видіння і він також розмовляв зі світлою істотою, то була вражена. Мені дуже хотілось розплутати цей зв’язок, знайти якесь реалістичне пояснення, але вже знаю з досвіду, що такі знання приходять не лише з архівів, а й ірраціональними шляхами.

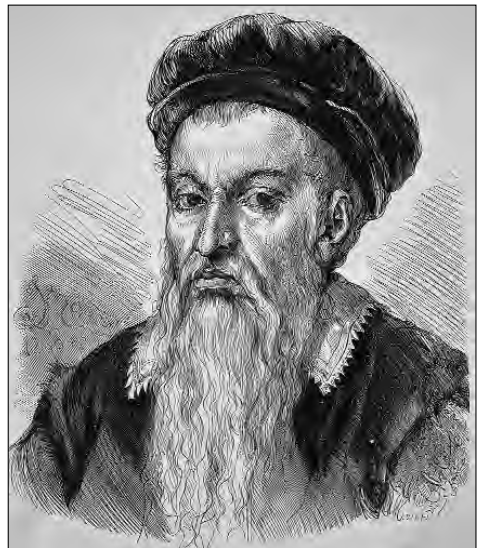
Що зробив би письменник укрусчліту, чи якийсь писака, що штампує бестселери

десь на Заході? Він заробив би на цьому грошенят і славу. Бідаці не довелося б висмоктувати з пальця сюжет і вішати псевдоісторичну локшину на вуха спраглим до таємниць читачам. А якби Добромильська міська рада виявилась багатогою і фінансувала написання такого опусу та і найняла собі попсового писака зі столиці, ми мали б свіженький піріжок з глевкого тіста.

Але для мене Доброміль став святым місцем, а вже потім прабатьківщиною. Звідти походив мій прапрадід Йосип Добромильський, який переселився до Урожа на початку 19 ст. Я не можу дозволити собі халтуру про автора шифрованого мовою птахів тексту “Геркулес слов’янський”. Є ще інша назва — “Гадка Гриця з Фортуною”. Тому просто хочу нагадати вкотре українцям, що зневажливе ставлення до локальної історії обертається згодом геополітичною поразкою й махровим застоєм в мізках.

Що в нас знають про Яна Шасного Гербурта? Магнат-дисидент, який захищав права русинів, бо сам був наполовину русин. Мав друкарню, де видавав твори істориків, власні твори і полеміку. Був підданий обструкції, засуджений до страти, врятований і “ув’язнений” в Добромилі без права виїзду. Його дипломатичні вояжі і складні стосунки з опікуном і дядьком, канцлером Яном Замойським ще менш відомі. Все це наша історія, ми такі самі спадкоємці Речі Посполитої, як і поляки та литвини. А у Золотий вік (16 ст.) Річ

Посполита була вільна від абсолютизму та інквізиції на відміну від решти Європи і дуже багатого. Нам є чим пишатися окрім вишиванок і народних пісень — вони прекрасні. І про них то не забувати, що громадяни унікальної держави, якою була Річ Посполита, були і свідками, і учасниками всіх тих захоплюючих процесів, що відбувалися у світі. Вони здобували освіту в кращих університетах, були купцями, дипломатами, воїнами, одягалися то в старосвітський шляхетський одяг, то за останнього європейської модою. І не почували себе прохачами, які прогинаються перед Венеційською комісією, як їхні нащадки, а самі створювали ліберальні на той час закони.

Ян Шасний отримав в Інгольштадті (Баварія) дуже добру філологічну освіту. Хто володіє мовою — той володіє світом. Писав українською, польською, латиною і знав ще кілька європейських мов. Кінець

16 ст. — то був спалах окультизму по всій Європі, а не лише час шедеврів Шекспіра та Сервантеса, Вермеєра і Рембрандта. І весь цей час Ян Шасний був при дворах європейських монархів, спостерігаючи і осмислюючи цей шалено прекрасний світ.

Англія при королі Якові. Молодий Гербурт має нагоду відвідувати театр “Глобус”, бачити п’єси Шекспіра. Він був знайомий не лише з творами філософа Френсіса Бекона, на це вказують твори самого Гербурта, а й бачитися з ним завдяки канцлеру Замойському.

Прага. Гербурт живе при екзотичному дворі австрійського імператора Рудольфа II, любителя окультизму, саме тоді, коли містом ходить страшний Голем. Не знаю, чи застав він там ще Джона Ді, англійського математика і астролога, який жив тривалий час під захистом імператора і мав на нього величезний вплив, але досить того, що Прага тоді була центром окультизму і дійсно магичним місцем, а не тим що зараз — дешевою atrakцією для туристів. Джон Ді був надзвичайно впливовою і харизматичною особистістю і, можливо, навіть прототипом Дон Кіхота Сервантеса. Певно завдяки Яну Замойському Джон Ді побував у Кракові. Як би там не було, але Ян Шасний знався на астрології й окультних науках, і це вплинуло на його подальше життя. Хоча політичні інтриги його заповнили цілком, під кінець життя він знову захопився містикою. А ще були вояжі в Московію, Османську імперію, можливо, Єрусалим. Не туристичні, ясна річ, а “по роботі”. Ну, і вічне місто Рим, де він жив після закінчення студій в Інгольштадті.

І чи тільки Гербурт був свідком і учасником подій світової історії? Світ тоді був відкритий для тих, хто прагне знань, не лише наукових, а й таємних. Згадаю лише єзуїта Михайла Боїма, місіонера, лікаря і ботаніка, який помер у джунглях В’єтнаму, а народився у Львові. І якщо ви дочитали мій опус до кінця, то це не випадково. Це вже було передбачено долею.

Сторінка з життя Василя Єрошенка в Японії

Єрошенко Василь Якович (13.01.1890, українська слобода Обухівка, тепер Белгородської області РФ — 23.12.1952, Москва РФ) — український і японський письменник. У 4 роки втратив зір. Займався педагогічною діяльністю на Чукотці, Далекому Сході й Туркменістані. В 1916—1921 роках відвідав Сіам, Бірму, Індію, Китай, Фінляндію, де збирав фольклорні та етнографічні матеріали. Відвідував Польщу, Німеччину, Англію, Францію, Австрію та інші країни. Очевидці свідчать, що В. Єрошенко знав і вільно володів 19 мовами. Серед них — українська, латинська, санскрит, есперанто, англійська, італійська, французька, німецька, японська, китайська, бірманська, тайська, хінді, туркменська, пушту, іспанська, португальська, російська. 1914 року Товариство есперантистів відправило його до Японії, де навчався у Токійській школі сліпих. Тут через півтора року опанував японську мову й почав друкувати художню і публіцистичну прозу японською мовою та есперанто, опанував гру на традиційних японських інструментах кого та сямісені. 1920 року залишив Японію, переселився до тодішнього СРСР, де жив під пильним наглядом советських спецслужб. Його багатющий архів перевезла до рідного села і знищила большевицька влада. В Японії видано тритомник його творів, про життя і творчість В. Єрошенка захищено докторську дисертацію, про нього пишуть в японських енциклопедіях.

Далі подаємо уривок спогаду Такасу-гі Ічіро (есперантист, письменник, громадський діяч, вчений літератури та прекладач: 1908—2008) з книжки Досвітня пісня” (Токіо, видавництво “Іванамі шотен”, 1982, стор. 192—204) про діяльність В. Єрошенка в Японії, атмосферу того часу, його друзів та знайомих.

24. Нові друзі

Єрошенко знову зачав на зібрання есперантистів. В той час токійські есперантисти кожної третьої середи збирались в тимчасовому офісі Асоціації бакалаврів, а в усі інші середи — на другому поверсі будинку Осака Кендзі, що на Шін-Огавамачі, в районі Ушігому. Це місце слугувало офісом Японського інституту есперанто, і також у ньому на постійній основі проводили лекції. Хоч би якою сильною була його любов до мандрів, а все ж батьківщиною його душі завжди було есперанто.

У той час на тлі інтернаціоналістських напливів, що охопили світ, рух есперанто почав стрімко набирати оберти. 26 грудня 1919 року, приготувавшись до розвитку нового руху, Японську Асоціацію Есперанто (JEA) реорганізували в Японський Інститут Есперанто (JEI).

Через російську революцію, зокрема політичну нестабільність на Далекому Сході, різко зросла кількість росіян, які шукали притулку в Японії. У проміжку між Токіо та Йокогамою один за одним розселились білі емігранти, що заробляли собі на життя, продаючи раша, але до таких біженців також додалися такі визначні есперантисти, як Серишев, Кузнецов, Коломієць, що стало великим поштовхом для руху есперанто в Японії. Крім того, на цей період також припав приїзд фінляндського послання Рамстедта (1873—1950), що також був есперантистом.

Хоча письменник Накано Шигехару п'ять років — з 1919 до 1924-го, провів у Старшій школі №4 в Канадзаві, схоже що хвиля руху есперанто дійшла навіть до містечка в Канадзаві, що на краю Японії. В його роботі “Uta no Wakare” є наступні рядки:

Якось, на чолі з Рамстедтом, посланцем з Фінляндії, до цього містечка завітала група есперантистів. Щоб послухати лекцію, Ясукічі пішов запросити Курагу...

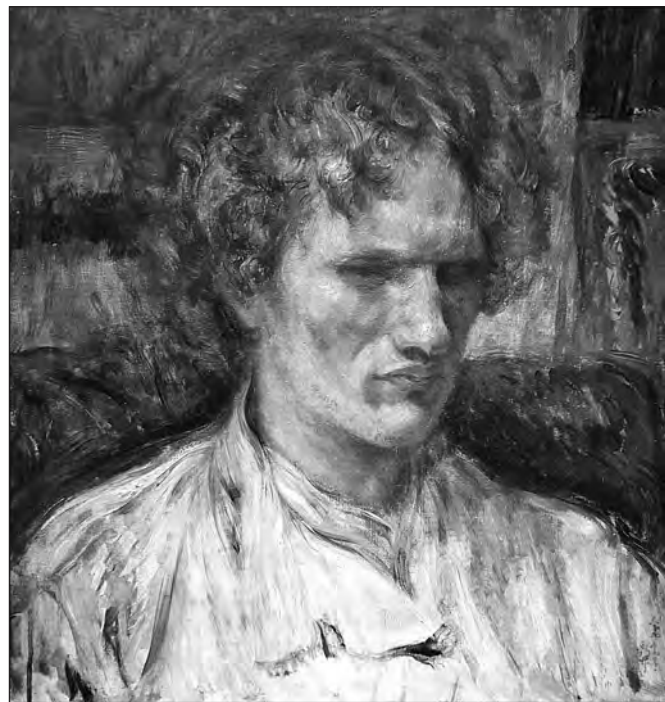
Повертаючись з лекції додому, Ясукічі ще раз зайшов до Мацуяма. І повів розмову про есперанто, яке вперше почув. “Потрібно розтягувати голосні звуки. Мова здається

якоюсь безтурботною. А в кінці Рамстедт розповідав, що сонце в Фінляндії влітку не сідає, і через те, що неможливо зрозуміти коли день, а коли ніч, понад вечір, тобто вечір згідно з годинником, в містах і селах б'ють у дзвони. Щось на кшталт: дзвонять дзвони, тому вечір. А потім він заявив “Схоже і мій розповіді задзвонили дзвони”, і спустився”...

На такому підйомі руху Ооіші Васабуру з центральної метеостанції читав лекцію з аерології на есперанто, а Єрошенко, з балалайкою напереведі і наспівуючи російські народні пісні й власні імпровізовані мелодії, активно брав участь у лекціях з популяризації есперанто. 14 листопада в Ічіко, 28-го числа того ж місяця в YMCA, в грудні — в Осаці і Кіото.

Також Акіо, який зустрічав Єрошенка в Осаці, в “Osaka ni okeru tanemaki jidai” наступним чином описує свої спогади про той час.

Для Єрошенка будь-яке місце було його домівкою, і навіть в невеличкій подорожжі він брав з собою великий словник для незрячих, громіздкі книжки і балалайку. Я багато разів говорив йому, що ми ще повернемося, і радив залишити важкі речі, але він

Портрет Єрошенка (1920)
Накамура Цуне
(художник, 3 липня 1887—24 грудня 1924)

вперто відмовлявся. Певно, це через те, що його завжди супроводжувало почуття “вічного мандрівника”. Як результат, супроводжуючи вимушені були допомагати йому, несучи важкий багаж. А якщо у переповненому потягу стукнути інструмент — базровіє від злості. Кидається зі звинуваченнями в неуважності....

Єрошенко, використовуючи будинок сліпця Івахаші Такео як штаб-квартиру, протягом кількох тижнів подорожував по Токіо, Осаці й Кобе. Свої враження про той час Івахаші так описує у своїй автобіографії “Ugoki-yuku hakaba”:

Єрошенко мав гостру спостережливість, коли мова заходила про літературу чи соціальні проблеми, і все ж у чомусь він мав вузькі упередження, властиві незрячим людям, що нашоувувало Рьоічі на думки про те, що досі у нього була важка доля. Весь час не покидало відчуття, що десь у середині Єрошенка продовжує жити вигляд тих давніх мандрівних бардів, що під акомпанемент лютні співали довгих історично-героїчних пісень на вулицях Флоренції чи Греції.

Єрошенко, наспівавши своїм низьким голосом якусь мелодію, голосно зітхнув. Ратом він запитав у Єрошенка: “Пане Єро, якої Ви думки про соціалізм?”

Єрошенко знову зітхнув. І продовжив задушливо мовчати.

(Для цієї людини романтизм і марксизм співіснують разом)

Ось що він подумав...

Одного дня Єрошенко вирушив до школи для незрячих у Кобе, і того вечора залишився ночувати в будинку директора Імадзекі. Але так вийшло, що після вечері Єрошенко з Імадзекі дискутували про релігію і в ході суперечки перейшло у сварку. Директор, християнин, був відомий своєю впертістю, що зовсім не поступалась впертості Єрошенка. Наостанок Імадзекі прокричав:

“Такий нічого не розуміючий атеїст, як ти, не може залишатись у моєму будинку! Йди геть”.

“Чудово. Я також не бажаю залишатись в подібному місці”, — кинув наостанок Єрошенко, вийшов зовсім один у нічне місто, поблукав якимось дорогами і о першій ночі нарешті дістався до будинку Івахаші в Осаці.

Закінчивши лекції в церкві Яріямачі в Осаці та в жіночій школі Соай, Єрошенко сказав, що бажає відвідати Іттоен в Кіото. Таким чином, Такао Акіо в супроводі Єрошенка, вирушив до Кіото. Це відбулося 20 грудня.

Саме в цей час у кіотській старшій школі №3, буквально за тиждень до цього, був заснований клуб Есперанто на чолі з Ягі Хідео (в майбутньому ректор університету Окаяма) та Окамото Йошіцугу (редактор Нового есперанто-японського словника). Єрошенко провів лекцію перед десятками слухачів у студентському центрі університету Кіото, яку перекладав Ягі Хідео.

Таким чином, поки Єрошенко активно брав участь у русі есперантистів, він знаходив дедалі більше друзів, впливаючи на той напрям, у якому мав рухатись далі.

За ті три роки, що Єрошенка не було в Японії, у країні помітно змінилася соціальна ситуація. Оскільки Антанта, на чиєму боці виступала Японія в Першій світовій війні, здобула остаточну перемогу над імперією Німеччиною, демократія, що була цілком війни, великою хвилею накрила і береги Японії також, і на передовій цього припливу стояли Йошіно Сакудо з Токійського університету (1878—1933), Ояма Ікіо з університету Васеда (1880—1955) та Фукуда Токудзо з університету Хітоцубаші (1874—1930). Крім того, під прямим впливом революції в Росії, соціалістичний рух в Японії, що довгий час був у застої, знову почав зростати.

Приблизно за рік до повернення Єрошенка в Японію спонтанний “жіночий бунт Еччю”, що спалахнув 3 серпня в Ніші-матсужахі-мачі, префектура Тояма, відразу поширився всією країною і перетворився на Рисовий бунт з підпалами та кровопролиттями за участю близько 700 тисяч чоловік.

З початком 1919 року, в лютому, з подачі Хасегави Ньодзекана (1875—1969) та Ояма Ікіо був заснований журнал “Wagega”, в квітні журнал “Kaizo”, в травні “Дослідження соціалізму” Сакая Тошіхіко і Ямакаві Хітоші (1880—1958), а також у червні вийшов журнал “Kaiho” за колективною редакцією Арахата Кансона (1887—1981), Асо Хісаші (1891—1940), Сано Манабу (1892—1953). Візит Джона Дьюї (1859—1952) до Японії також випав на лютий цього ж року.

У грудні 1918 року при Токійському університеті було створено студентську організацію “Шінджін-кай”, а в лютому 1919 року при університеті Васеда заснували “Мінджін-домейкай”. Напрямо Масового мистецтва в літературному світі почав відроджуватись ще приблизно з 1916 року,

але з другої половини 1920 року він розвивався до пролетарської літератури з чіткішими положеннями.

За кожним з цих явищ — як журнали, асоціації та літературні напрями, неслась буря, що покривала всю Азію. З березня 1919 року в наступні пів року в Кореї відбувся так званий рух 1 березня; 4 травня цього ж року в Китаї почався Рух четвертого травня.

Саме в час, коли на Японські острови почала насуватись ця буря, Єрошенко знову ступив на землю Токіо.

Такацу Масамічі (1893—1974) — один із тих друзів, з яким пов'язала доля в епіцентрі цих нових віянь. Такацу Масамічі народився в префектурі Хірошіма, при храмі буддистської секти Шіншю і мав стати монахом, але одного дня почувши лекцію Корехіро, батька Курахари Корехіто, в нього відкривилися очі на соціум і він поставив своєю метою провести реформи в Хонган-джі. Восени 1918 року у віці 25 років він переїхав до столиці, вступив до університету Васеда і ввійшов до ораторського клубу.

Одного разу на конкурсі промов з професором Учигасакі Сакусабуру в ролі судді нагороду отримали Асанума Інеджіро (1898—1960) від факультету політології, і Такацу Масамічі від філологічного факультету. Тоді, стоячи за кафедрою, наприкінці своєї промови на тему “Осінь, до якої повинна рухатись молодь”, Такацу заспівав пісню, що викликала овації у слухачів.

Це була перероблена пісня Соеди Адзенбо (1872—1944), якого називали “Червоним співаком Енка”.

“Що це блищить в бокалах багатіїв?

Шампанське? Ні, невірно.

Піт славних селян.

Що це блищить на голові

коханки аристократа?

Діаманти? Ні, невірно.

Кров і сльози милої робітниці.

Що це блищить на грудях

у міністрів й генералів?

Ордена? Ні, невірно.

Черепи славних солдат”

Як можна побачити з цієї пісні, думки тогочасних студентів старшого віку вже були охоплені соціалістичними ідеями. В лютому 1919 року він разом з Асанума Інеджіро, Інамура Рюічі, Міяке Шьоічі, Вада Івао організували Мінджін-домейкай, і в липні 1920 року створили Акацукі-мінкай.

У серпні 1920 року Хасегава Ньодзекан і Ояма Ікіо були звільнені з газети Осака-асахі за статтю (торкаючись теми Рисового бунту, вони написали на передовиці “А чи не наближається наша Велика Японська Імперія, що так пишається своєю бездоганністю, до дня останнього страшного суду?”), а з лютого 1919 року вони заснували журнал “Wagega”, зробивши своїми читачами молодь. Волночас Ояма Ікіо повернувся до університету Васеда і став за кафедрою.

В Мінджін-домейкай як на лідерів покладалось на Ояму Ікіо та на Кітазаву Шінджіро, які щойно повернувшись з навчання за кордоном, але з часом, залежно від того, кого з цих двох вказували як лідера, “Домей” розкололось на дві конфліктуючі частини. Вирішальним голосом за те, що лідером стає Ояма Ікіо, став голос Такацу Масамічі.

Такацу був із студентів, схильних до соціалістичних ідей, почав відвідувати лекції з есперанто в будинку Осака Кендзіна на Шін-Огавамачі. Там він познайомився з Єрошенком, з яким напрощуд швидко зблизився.

Порадившись з Такацу Масамічі, Єрошенко став вільним слухачем філологічного факультету університету Васеда. Також у Васеді викладав його колишній приятель Катагами Нобуру, що вселяло за ним пригляд. У квітні 1920 року в університеті Васеда відкрилась кафедра російської літератури, завідувач якої став Катагами Нобуру, що за два роки до цього повернувся з Москви.

Один із приятелів-однокурсників, письменник Ібусе Масуджі, в есе “Той час” згадує про Єрошенка:

Єрошенко був моїм товаришем по курсу на філологічному факультеті Васеди. В цей

“Зараз дуже відкрите поле для того, щоб українська сучасна музика була на рівні світових стандартів”.

3 роси й води!

13

час в Васеді проводили академічні реформи, і наш курс об'єднали з молодшим курсом, окремо приймаючи вільних слухачів. Вважається, що Єрошенко, як знайомий професора Катагамі, слухав лекції, щоб підучити японську.

В той час, серед студентів було багато дивакуватих людей.

Про Єрошенка говорили, що він абсолют-но самотній російський поет-сліпець. Він ніби проживав в Накамура-я на Шінджюку, але я часто бачив, як він пізньої ночі прогулюється по Гакурадзака. Я бачив, як він йде, не одягнувши шляпу і без зонти, хоча на вулиці моросив дощ. Він йшов широким впевненим кроком, ніби зряча людина. Ми обговорювали те, що зі спини його силует в накидці виглядає дещо атмосферно. І підозрювали, чи не зрячий він насправді.

Але коли він заходив до аудиторії, зазвичай хтось зі студентів заводив його тягнути за руку, і як правило цими студентами були Такацу Масамічі, або ще один, ім'я якого я забув, але він був родом з Кобе і притримувався поглядів лівих — це був обов'язково хтось з цих двох. Але не зважаючи на це, я гадаю, що сам Єрошенко не був прихильником лівих, чи щось на кшталт того, а був просто поетом.

Якось на класних зборах студентів він заєвав на балалайці і заспівав кавказьку пісню. Це була якась пісня однією з кавказьких мов, яку він співав похмуро, пригнічено, здавалось навіть, що він плаче, але, згідно з поясненням професора Катагамі, це була пісня про кохання кавказців. Як для такого, то це був темний спів.

Після того як пройшло це зібрання, ми з Аокі, моїм приятелем по курсу, повертаючись додому, разом дійшли до висновку, що Єрошенко все ж таки не лівий. Причина була в тому, що в той час ми вірили, що ліва ідеологія заперечує і кохання також...

Такацу Масамічі жив зовсім поруч з університетом в Тодзука, Генбе-мачі. Єрошенко майже кожного дня навідувався до цього пансіонату, де вони розмовляли про Російську революцію. Під впливом Такацу, Єрошенко поступово дедалі сильніше став цікавитись соціалізмом.

Серед товаришів Такацу Масамічі був незрячий соціаліст Оно Канеджіро. Він був на рік старший за Єрошенка. Оно народився в Кіото, на Хігаші-Хорікавадорі, але, як і Єрошенко, в чотирирічному віці втратив зір і отримав освіту в школі для незрячих в Кіото. Він мав відмінний розум, а щодо теорії соціалізму, то він був на крок попереду від будь-кого. Крім того, був міцним, активним, життєрадісним, і до того ж мав ту саму гостру інтуїцію, властиву незрячим людям.

Єрошенко почав близько спілкуватись з Оно Канеджіро. Єрошенко навчав Оно російської мови, а Оно вдихнув в Єрошенка соціалістичні ідеї.

Оно Канеджіро, разом з Кондо Ейдзо та Такацу Масамічі, в серпні 1921 року брав участь у заснуванні так званої Комуністичної партії освічених (Gyomin-kyosanto). Вважалося, що він загинув у 1923 році під час Великого землетрусу Канто, але він емігрував до Шанхаю, де йому допомогли сховатись серед французького кварталу люди з Незалежної партії Кореї і звідки він втік на кораблі до Владивостока. Та за якоюсь підозрою його затримало ДПУ. Саме в цей час, за випадковим збігом обставин, туди прибули Сано Манабу, Кондо Ейдзо, Такацу Масамічі, що втекли від арештів по справі Комуністичної партії Японії. Оно попросив дати йому зустрітись з ними, і Кондо, і Такацу підтвердили що Оно їхній однодумець, але ДПУ не дало їм зустрічі. На періодичні звертання Кондо і Такацу щодо зустрічі з Оно, радянська влада відповіла, що вони відправили його до школи для незрячих в Іркутську. Втім про подальшу долю Оно нічого не відомо.

Вище йшлося про те, що під впливом Такацу Масамічі і Оно Канеджіро Єрошенко почав проявляти зміни в ідеологічних думках, але, з іншого боку, серед нових близьких друзів були також і такі люди, як Фукуока Сайічі та Масакі Хіроші.

Фукуока Сейічі (майбутній головний редактор “Reader’s Digest”), Масакі Хіроші (майбутній адвокат) та Цумагарі Кура-

ноджьо (майбутній професор університету Тохоку) були членами одного гуртка “Клуб Теннен” у старшій школі №7. В 1920 році вони разом вступили до Токійського університету.

Одного дня провідні критики Хасагава Ньодзекан, Ояма Ікію та Кушіда Тамідзо (1885—1934) влаштували лекцію в Унітаріанській церкві на Шіба. Масакі Хіроші, що зовсім недавно приїхав до столиці з самого краю Кюсю, заздалегідь вирушив до місця проведення лекції, сівши на потяг від будинку свого старшого брата на Хякунін-чьо в Окубо. Наблизившись до місця проведення, він зауважив високого сліпця, вдягнутого в високі чоботи та сорочку, що збентежено шукав вхід. Провівши цього сліпця всередину, Масакі зайняв місце поруч з ним на лекції.

З цього дня Єрошенко почав часто навідуватись до Масакі. Можливо, справа була в тому, що Шінджюку і Окубо Хякунін-чьо розташовані недалеко один від одного, але він приходив і вдень, і ввечері, і запрошував Масакі на прогулянку. І ввечері йшов набагато швидше, ніж удень. Особливо Єрошенко радів прогулянкам по Тоямагахара у вітряну погоду. В дні коли дув сильний вітер, шуміли дерева і незрячий Єрошенко міг чітко і в динаміці відчувати щось на кшталт всесвітнього простору.

Оскільки старший брат Масакі був суддею і в обідній час був відсутній вдома, у Масакі не було нікого, окрім його бабусі та молодшої сестри. Єрошенко, завітавши в гості з обіду, міг весь день розмовляти з Масакі в його кімнаті, або вони сідали на набережній в Тоямагахара і читали Емерсона (1803—1882). Упевнений у своїй англійській мові, Масакі зачитував Емерсона вголос, а Єрошенко, що мав досвід навчання в Лондоні, одразу розумів прочитане і ділився влучною критикою і враженнями.

У цей час за Єрошенком вже інколи почали встановлювати стеження. Нечисленна кількість біглих росіян, що проживали в районі між Токіо та Йокогамою, всього лише за один рік, прагнучи свободи, знову вирушили в еміграцію до Америки та Китаю. З цього факту легко можна простежити, що тогочасна японська поліція з підозрою ставилася до російських емігрантів, серед яких цілком можливо приховався вірус більшовизму, і притримувалася політики перешкоджання їхньому проживанню в Японії на постійній основі. Мало того, Єрошенка не тільки примусово вислали з Індії, він ще й багато спілкувався з Такацу Масамічі і Оно Канеджіро, що, схоже, нервувало органи влади. “Слідкують навіщош за такою чудовою людиною, а що ж він зробив погано-го?” — примовляла бабуся Масакі.

Масакі познайомив Єрошенка зі своїми приятелями Фукуокою Сейічі та Цумагарі Кураноджьо, з якими той також зав'язав тісне спілкування. Особливо велику роль у його житті зіграв Фукуока Сейічі, що водив Єрошенка до Хасагави Ньодзекана, який проживав на Уегахара в Накано, а пізніше, коли збірку Єрошенка вирішили видати на Собункаку, всю паперову роботу, таку як переклад і корекція, робив саме він. Причиною чому Фукуока Сейічі став особливо близьким з Єрошенком, можна вважати його сильну короткозорість, що робила його наполовину незрячим і вселяла в нього хвилювання про те, що він і сам з часом осліпне. Одного разу вони пішли на виставу Дзаданджі в Мейджі-дза і зайняли місце на третьому поверсі. Оскільки Єрошенко не міг бачити сцени, він почав ставити багато питань по ходу вистави. Але і Фукуока з третього поверху фактично не бачив деталей. Природно, що відповіді були незв'язними. Єрошенко роззлився і сказав з образою: “Як не люб'язно”, тож Фукуока був вимушений зізнатись у своїй таємниці.

“Насправді мені також не видно. Я не так сильно відрізняюсь від тебе, пане Єро”.

Єрошенко якийсь час мовчки задумався, і в кінці кінців тихо промовив:

“Он воно як, друже. Тоді і мені треба все переосмислити. Я зовсім нічого не знав”.

Після цієї розмови вони напрощуд швидко зблизились.

Переклад з японської
Хіросі КАТАОКІ

Володимир Рунчак: «Кордони мусять існувати...»

Відомий український композитор Володимир Рунчак — один із плеяди 12 “апостолів” сучасної української музики, творчість яких складає різнобарвну палітру-мозаїку непересічних досягнень вітчизняної музичної культури, що представлені в двохтомнику-енциклопедії “Композитор у дзеркалі сучасності”, — нині святкує своє 60-річчя.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Рунчак належить до сузір'я авторів, чий творчий шлях розпочався у 90-ті роки, а розквіт припадає на наш час. Він — лауреат багатьох міжнародних композиторських конкурсів. Його творчі інтереси досить широкі — створення музики для симфонічного та камерного оркестрів, малих ансамблів, хорів і солістів.

Він має велику диригентську практику. Не менш плідна його організаторська діяльність із проведення міжнародних та всеукраїнських фестивалів, традиційних багаторічних концертів у музичних центрах країни та за кордоном.

Сучасним композиторам часто-густо доводиться підлагоджуватися до непростих реалій музичного життя. Зокрема, нині багато традиційних жанрів, як от сонати, симфонії, втратили свою класичну ортодоксальність, відійшли від композиційних схем, що формувалися віками... Чимало жанрових моделей мутували, перетворившись у жанрові мікси. Тому автори, котрі розуміють, що в старі академічні жанрові різновиди неможливо влити

своє “музичне слово”, в кожному новому опусі намагаються віднайти власну індивідуальну структуру. Авторі через пошук якоїсь особливої моделі під кожний твір пробують знайти засоби для самоідентифікації, тобто неповторного самовираження в мистецтві звуків. У такій тонкій справі, як komponування музичного твору, багато залежить від майстерності й таланту композитора, адже форма та зміст в музиці — найвагоміші складові творчого процесу. Цю єдність по-справжньому вдається досягти лише небагатьом, але у когось усе це виходить органічно. Саме до таких митців і належить композитор Володимир Рунчак. Ось як коротко, але влучно охарактеризувала його стиль відома німецька газета “Frankfurter Allgemeine Zeitung”: “Володимир Рунчак знайшов свій особистий баланс між стилістичними, технологічними обмеженнями і новою свободою. З його творів можна почути мужність авторського висловлювання, яка виходить далеко за межі належності до якоїсь окремо взятій композиторської школи. Чисто авангардні засоби є для нього лише тільки засобами”.

Авторські концерти Рунчака проходять з успіхом не тільки у столиці та в багатьох музичних центрах нашої країни, а й у світових мистецьких центрах: Парижі, Лондоні, Мюнхені, Нью-Йорку... Його запрошують як композитора, диригента та професора у Польщу, Італію, Іспанію, Швецію, Ізраїль, Болгарію, Азербайджан, Китай... Його твори друкують музичні видавництва та записують фірми Німеччини, Італії, Бельгії, Польщі, США. Володимир Рунчак — творець і популяризатор сучасної музики в Україні, його композиції із задоволенням беруть до своїх програм різноманітні музичні колективи з багатьох країн Європи. Твори Володимира з успіхом виконують на численних міжнародних фестивалях сучасної музики, а твори для баяна, духових та ударних інструментів часто є обов'язковими на міжнародних виконавських конкурсах. Відчуваєш гордість за нашу

нову композиторську школу!

Як композитор і диригент Рунчак є фанатичним пропагандистом сучасної музичної творчості. У продовж багатьох років він вів на Третьому каналі “Культура” Національної радіокомпанії України просвітницьку передачу “Нова музика в Україні”, в якій знайомив слухачів із сучасними авторами та їхніми творами. З його ініціативи в Україні вперше прозвучали окремі оркестрові та ансамблеві опуси композиторів-класиків XX століття: Арнольда Шенберга, Антона Веберна, Альбана Берга, Едгара Вареза, Луйджі Ноно, Карлхайнца Штокгаузена, Дьордя Лігеті, Лучано Беріо та інших. За роки своєї диригентської діяльності та разом із Камерним ансамблем “Нова музика в Україні”, який сам же й заснував у 1988—1989 роках, він виконав понад 400 світових та українських прем'єр нових композиторських творів. У партнерстві з рекординговою компанією “Atlantic” видав 10 компакт-дисків із записами сучасних композиторів України та світу. У 2005 році Міністром культури Польщі В.Рунчака нагороджено польською відзнакою в галузі культури *Zasłużony dla kultury Polskiej*.

Присутність авангардної музики в сезонних концертних програмах із серії “Нова музика в Україні”, на яких звучали українські і польські твори у виконанні камерного ансамблю під керівництвом Володимира Рунчака, без сумніву, сприяла тому, що в червні 2005 року відродився фестиваль “Ігор Стравінський і Україна”. Цей фестиваль став достойним прикладом для пошанування імені геніального українського композитора Стравінського.

Знаний у нас і в світі митець Володимир Рунчак весь свій вільний час, окрім власної творчості, присвячує популяризації сучасної музики та її виконавців. З його ініціативи у Харкові протягом багатьох років проходив Міжнародний фестиваль сучасної музики “Kharkiv contemporary”. Характерною рисою цього заходу було представлення вітчизняних композиторів і виконавців із багатьох регіонів нашої країни: Києва, Одеси, Львова, Харкова та з багатьох країн світу.

“Баянна творчість — це моє натхнення”, — говорить композитор, тож вісім років тому ним було організовано фестиваль “День українського баяна і акордеона”. Як наслідок — щороку в останній тиждень березня в обласних і районних центрах України в рамках фестивалю відбувається по 40-50 концертів талановитих вітчизняних та зарубіжних баяністів та акордеоністів!

Нещодавно на базі НМАУ виникла ідея створити фестиваль “Нова музика в Україні”, який успішно пройшов минулого року. На жаль, цьогоріч цьому заходу завадила епідемія коронавірусу. Вже кілька років митець веде новий предмет у Національній музичній академії України імені Петра Чайковського — “Сучасна ансамблева музика”, це малий симфонічний оркестр, що спеціалізується на навчанні та виконанні студентами сучасної музики.

Якось Володимир Рунчак в одному із видань щиро поділився своїми думками, які характеризують його мистецькою позицією:

— Кордони мають існувати лише між якісною та неякісною музикою. У нашому випадку в основному виконується тільки та музика, що пройшла певне “чистилище” часом після смерті композитора, або ж нові твори кращих активно працюючих композиторів. Чись мистецтво помирає разом зі своїм творцем, а чись залишається жити назавжди — це нормальний процес... У наших концертах багато маловідомої музики, навіть для мене деякі з опусів стають відкриттями, хоча я все життя займаюсь композиторською, диригентською, організаторською діяльністю. Зараз дуже відкрите поле для того, щоб українська сучасна музика була на рівні світових стандартів. Зараз благодатний час, і треба дуже швидко рухатись, щоб піднятися до того рівня досягнень, які є у світі...

«Украдене щастя» повертається

Театральне життя України відновлюється. Новий сезон Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка розпочав прем'єрою вистави “Украдене щастя” за п'єсою Івана Франка. Режисер-постановник – народний артист України, лауреат Шевченківської премії Дмитро Богомазов.

Протягом усієї творчої біографії театру з його афіш не сходять ім'я патрона Івана Яковича Франка. В різні роки в театрі було здійснено постановки його творів “Похорон” (1921 р., режисер Гнат Юра), “Перехресні стежки” (1966 р., режисер Михайло Гіларовський), “Для домашнього вогнища” (1968 р., режисер Борис Мешкіс), “Суд і полум'я” (“Основи суспільності”, 1978 р., режисер Володимир Лизогуб).

Крім вистав за творами Івана Яковича, в репертуарі театру були спектаклі, які представляли Франка – перекладача-віртуоза. Це постановка “Каїна” Джорджа Байрона на сцені Театру у фойє та “Шякунтала” Калідаси (режисер постановок обох вистав Андрій Приходько), переклад якої Іван Франко здійснив разом із Гнатом Хоткевичем.

Двічі протягом своєї історії театр звертався до висвітлення незнаних сторінок життя Івана Яковича Франка, створюючи хроніально-документальні поетичні драми, в основу яких було покладено реальні колізії, факти, листи, маловідомі поезії геніального Пророка. У 2006 році на замовлення театру було створено п'єсу “Посеред раю на майдані...” сучасним українськими

драматургом Володимиром Клименком (КЛИМом) у постановці Володимира Кучинського. У 2016 році на Камерній сцені імені Сергія Данченка відбулася прем'єра п'єси Тетяни Іващенко “Таїна буття” (режисер-постановник Андрій Май). Театр намагався хоча б ескізно наблизитися до таємничого світу поета, збагнути саму природу творчості.

Особливою для франківців є п'єса “Украдене щастя”. Перша її прем'єра відбулася 28 березня 1940 року у постановці фундатора театру Гната Юри. Легендою стало виконання головних ролей Наталією Ужвій, Амвросієм Бучмою, Віктором Добровольським. У 1956 році відбулося капітальне поновлення, до вистави увійшли Дмитро Мільотенко, Ольга Куксенко, Михайло Задніпровський, Галина Яблонська.

Очолити театр у 1979 році, для свого дебюту на сцені франківців Сергій Данченко обрав саме “Украдене щастя” з Богданом Ступкою в ролі Миколи. Вистава витримала понад 300 аншлагов, представляла українське сценічне мистецтво на різноманітних фестивалях та форумах, побувала у гастрольних турне у Грузії, на Далекому Сході, в Білорусі, Австрії, Німеччині. Для багатьох ак-

торів – Степана Олексенка, Віталія Розстального, Марини Герасименко, Лариси Хоролець, Валентини Плотнікової, Ірини Дорошенко, Володимира Нечепоренка участь у цій виставі стала доленосною. Можна сказати, що в більших чи менших ролях майже всі франківці пройшли через цю виставу.

Сьогодні в репертуарі театру – “Увертюра, до побачення” за новелою Івана Франка “Сойчине крило” у постановці режисера Андрія Приходька. Цією прем'єрою у 2002 році 19 січня на Водохреща була відкрита в театрі камерна сцена “Театр у фойє”, а 19 березня 2012 року франківці саме цією виставою відкривали Камерну сцену імені Сергія Данченка.

6 травня 2012 року на Основній сцені театру відбулася прем'єра вистави “Перехресні стежки” за однойменною повістю Івана Франка, постановку якої здійснив Дмитро Чирипюк.

А на початку липня одна з найпопулярніших в українській літературі та найбільш знакова для театру п'єса Івана Франка “Украдене щастя” знову повернулася на сцену.

Нова версія, що її пропонує режисер Дмитро Богомазов, принципово відрізняється від ба-

гатьох знаних інтерпретацій. Пропонуючи сучасну за своєю сценічною лексикою виставу, режисер відходить від соціально-побутових, етнографічних подробиць. Ідея трикутника Микола-Анна-Михайло трансформована в багатогарову психологічну притчу не лише про неможливість побудови щастя на нещасті іншого і не лише про “вкрадене” щастя і жадання своєрідного реваншу, що керує героями. Конфлікт протистояння оголено до глибинних, сутнісних категорій людського існування: обітниця, зрада, пристрасть, честь, совість, прощення. Об'єднуючи взаємовиключні поняття, руйнуючи наше сталі їх світосприйняття, режисер перетворює історію взаємин персонажів та подій на парадоксальне існування, переносячи їх в інший вимір свідомості, який існує за своїми законами і потре-

бує відповідної відплати. Проте режисер уникає конкретної відповіді: що або хто керує вчинками героїв: Бог? Фатум? Чи вир цього незбагненного виміру, який затягує, спокушає, бавиться долями, обіцяє, заманує, доводить людину до шаленства, коли вона, втрачаючи себе, переступає межу людських законів і Божих заповідей. І вже не людина – істота, насолоджуючись сподіянним, не контролюючи себе, власноруч затягує зашморг безвиході.

Серед виконавців головних ролей у виставі: Олександр Ярема і Олександр Печериця (Микола Задорожний), Тетяна Міхіна (Анна), Дмитро Рибалевський (Михайло Турман), Іван Шаран (Олекса Бабич), Ксенія Баша (Настя), Василь Баша (Війт) та інші.

Продовження розповіді про виставу “Украдене щастя” читайте у наступних числах “СП”.

Кращі незалежні

У листопаді 2019 року Київським академічним театром “Колесо”, що є організатором Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав “AndriivskyFest”, разом із партнерами – незалежним театром Маскам Рад та Гільдією незалежних театрів України – започатковано новий формат фесту – “Незалежні”.

Він дав можливість київським професійним незалежним театрам представити свої вистави для оцінки журі. Директор-художній керівник театру-студії “Терракот” Ігор Гулий, заслужений артист України, режисер, телеведучий Віктор Кошель та заслужений діяч мистецтв України, голова правління Київської міської організації Товариства “Знання” України, професор, кандидат мистецтвознавства, театрознавець, драматург Василь Неволов подивилися вистави 6 театрів та визначили найкращу. Саме з нею переможець повинен був узяти участь у Міжнародному театральному фестивалі камерних вистав AndriivskyFest, однак через пандемію COVID-19 захід перенесено на 2021 рік.

Отже, Генеральний директор Міжнародного театрального фестивалю камерних вистав “AndriivskyFest”, народна артистка України Ірина Клішевська оголосила результати I-го формату “Незалежні”.

Відзнака. “За акторський дебют” Валерія Лобачова та “За режисерський дебют” Яна Терешук – вистава “Ось і казочці кінець...” за оповіданнями А. Чехова та С. Под'ячева Театру-студії “Майстерня Олександра Балабана”.

Найкраща чоловіча роль 2-го плану. Роман Куліш у виставі “Мізантроп” за мотивами п'єси Ежена Лабіша Студії “13 дублінів” (режисер-постановник – Джонні Фіст).

Найкраща сценографія. Вис-

тава “Собачий вальс” за п'єсою Юрія Васюка Центру мистецтв “Новий український театр”. Художник – Анастасія Кононенко (режисер-постановник – Віталій Кіно).

Найкраща жіноча роль. Марія Феленко у ролі Ганни у виставі “Безталанна. Нездійснене” за п'єсою І. Карпенка-Карого Творчого об'єднання “Вітряк” (режисер-постановник – Василь Вітер).

Найкраща чоловіча роль. Данііл Кіно у ролі Собака у виставі “Собачий вальс” за п'єсою Юрія Васюка (режисер-постановник – Віталій Кіно) Центр мистецтв “Новий український театр”.

Найкращий режисерський ансамбль. Вистава “Безталанна.

Нездійснене” за п'єсою І. Карпенка-Карого Творчого об'єднання “Вітряк” (режисер-постановник – Василь Вітер). У цій виставі грають лише режисери.

Найкращий акторський ансамбль. Вистава “Віденська кава” за п'єсою Дмитра Корчинського ТОВ “Маріїнський театр” (режисер-постановник – Ігор Марусь).

Найкраща вистава. Вистава “AMORphine” за твором Михайла Булгакова ProEnglish Theatre (режисери-постановники – Алекс Боровенський, Юрій Радіонов).

Нагадаємо, що на початку червня було оголошено підсумки III Українського формату AndriivskyFest, і найкращою виставою визнано “Пустоган” за п'єсою Маліни Пшесльюги Львівського академічного театру естрадних мініатюр “І люди, і ляльки” (режисер-постановник – заслужений діяч мистецтв України Олексій Кравчук). Отже, чекаємо вистави переможців на Міжнародному театральному фестивалі камерних вистав “AndriivskyFest” вже у 2021 році.

Театр у «цифрі»

В Україні стартував масштабний і амбітний проєкт зі створення першого у країні Digital Theatre Archiv. Він передбачає запуск зручного та доступного веб-ресурсу, що буде обробляти та зберігати інформацію про вистави театрів України. Цифровим театральним архівом зможуть користуватися як науковці та представники театральної спільноти, так і звичайні глядачі.

Проєкт реалізується Національною спільнотою театральних діячів України за підтримки Українського культурного фонду. Куратор проєкту – український театрознавець, доктор мистецтвознавства, професор Ганна Веселовська.

– У нашій скорегованій кімнаті історії вже не раз відзначалися недостовірні театральні ювілеї, а провідні майстри сцени залишалися без гідного вшанування, – розповіла Ганна Веселовська. – І сьогодні, коли, здається, про все можна дізнатися з мережі, як виявилось, українському театрові і тут не пощастило: суцільна плутанина з датами прем'єр, авторами спектаклів, ігровими акторами ролями.

У багатьох країнах процес діджиталізованого архівування та фіксації театрального процесу триває вже давно. А державні інституції, що опікуються театрами в центральноевропейських країнах (Інститут театру імені Збігнева Рашевського в Польщі, Угорський театральний музей та інститут, Театральні інститути у Словаччині, Чехії, Словенії та інші) забезпечують збереження інформації на спеціальних сайтах.

– Цей рік довів, що діджиталізація є принципово важливою не лише для збереження культурних проєктів, а й з позиції доступності культури, – зазначила Юлія Федів, виконавча директорка УКФ. – Завдяки переходу в онлайн-формати збільшується

аудиторія глядачів чи слухачів, стираються кордони та відстані. І, звісно, важливим є збереження мистецьких творів, у випадку Digital Theatre Archiv – вистав, для того, щоб на цій основі здійснювалися дослідження, відбувалися копродукції, а головне – здійснювались глядацькі відкриття неймовірного світу театру.

Вивчивши досвід колег з європейських інституцій, НСТДУ за підтримки вже реалізувала низку технічних заходів по запуску повноцінної національної театральної бази даних. До кінця 2020 року планується зібрати, обробити та розмістити на спеціалізованому веб-ресурсі інформацію про постановки театрів України за період 2015-2019 рр. Запустити сайт планується вже у вересні-жовтні поточного року. Долучитися до процесу організатори запрошують всі театральні колективи України різного спрямування та різних форм власності.

Проєкт масштабний і має декілька етапів. А у підсумку має утворитися спеціалізований ресурс, що об'ємно надаватиме користувачам доступну та об'єктивну інформацію про театральне мистецтво України. Також створення єдиної театральної бази даних стане важливим і для повноцінного розуміння всіх процесів, що відбуваються в театральній сфері.

Сторінку підготував
Едуард ОБЧАРЕНКО
Фото надані театрами

Радісні, світлі картини Тетяни Артемової

Центр Української Культури та Мистецтва презентував виставку художниці Тетяни Артемової “З любов’ю до життя”, на якій представлено понад 60 робіт, виконаних у різних стилях і жанрах.

Мисткиня народилася на Закарпатті. Закінчила хіміко-технологічний інститут і все життя працювала за фахом у науково-дослідному інституті. Хто б міг подумати, що досягнувши пенсійного віку, можна відкрити в собі несподівані таланти? Адже після виходу на пенсію Тетяна влітку 2014 року почала малювати.

Першим її вчителем була Анна Капустіна з художньої школи “Риба”. Згодом навчалася живопису у студії народного художника України Миколи Гроха в Центральному будинку художника НСХУ. Також відшліфовувала свою майстерність в “L-Studio” та у відомого художника Асрора Мурадова.

Як початківця, Тетяну Артемову в живописі цікавлять різні напрямки. Вона створює пейзажі, натюрморти, портрети. Експериментує з матеріалами й техніками. Перевагу надає пастелі, акварельному та олійному живопису.

Її художні твори було представлено на благодійній виставці “Світлогляд” у Малій опері, виставці “ART-Reviviscence” (“Пробудження національної ідеї”) в Українському домі, персональний виставці у Палаці ветеранів, виставці робіт учнів “L-Studio” в рамках Міжнародного фестивалю Tattoo Collection, виставці робіт учнів студії Асрора Мурадова, виставково-мистецькому проєкті “Сонячний Великдень-2019” та IX Святі Новорічної Іграшки (дві останні у Центрі Української Культури та Мистецтва).

— Одного разу гуляла по Подолу і зайшла на виставку до Центру Української Культури та Мистецтва, — згадує Тетяна Артемова. — Сподобалася не лише експозиція, а й атмосфера, яка панує в Центрі. Запитала, чи можу провести у них свою персональну виставку. Оскільки заходи тут планують на рік наперед, то спочатку мені запропонували взяти участь у виставково-

мистецькому проєкті “Сонячний Великдень”. Запропонувала кілька робіт. У межах цього проєкту відбувався конкурс “Великоднє диво”, де за результатами голосування відвідувачів виставки я посіла перше місце. А на конкурсі “Мое новорічне диво” у рамках Свята новорічної іграшки була другою. Нинішня персональна виставка — це відзнака за перше місце у Великодній виставці, що відбулася минулого року.

У мене добре малював батько. Пам’ятаю, як з дитинства він зі мною займався. Малювала у дитячому садку. А коли навчалася у школі, то вчитель з малювання сказав, поглянувши на мою акварель, що такого синього неба не буває. Поставив погану оцінку. Після цього я перестала малювати взагалі.

Повернулася до малювання лише коли пішла на пенсію. Подруга, яка переді мною вийшла на заслужений відпочинок, захопилася цим раніше. Одного разу взяла мене з собою до студії. Я думала, що там вчитимуть як замішувати фарби, тримати пензля. А мені відразу дали полотно, фарби, пензлі і запитали, що я буду малювати. Обрала копію Матіса — це була моя перша робота. Вчителька мене запитувала, чи я перед цим ніде не навчалася малювати. Була здивована, наскільки вміло я брала фарби для змішування, щоб отримати новий колір.

Дуже подобаються картини Васильєва, Шишкіна, Айвазовського. У кожному художнику-класику можна знайти щось дуже близьке. Серед сучасників — Андрій Кулагін і Валерій Франчук. Брала участь у великому проєкті “Пробудження української національної ідеї” в Українському домі. Там були представлені українські класики і сучасні митці, про яких я шойно згадала. До цього проєкту відібрали і шість моїх робіт. Пишаюся цим.

Продовжую вчитися. І далі беру уроки

в Асрора Мурадова, також багато уроків можна знайти в мережі Інтернет.

Частина представлених на виставці робіт створена на морську тематику. Море заворує, мабуть немає людини, яка б його не любила. Зокрема, тут вільна копія картини Айвазовського “Шторм”. Був період, коли захоплювалася малюванням маяків, зображення яких знайшла в одному з журналів. Два з них експонуються на виставці.

Частину картин малювала з фото, зокрема домашніх улюбленців кішку (“Улюблена Аліса”) і собаку (“Кевін”). Коли навчалася у студії, то деякі роботи намалювала на пленері, малювала в студії й натюрморти. Коли малюєш спонтанно, не замислюєшся над конкретним результатом, то рука тебе сама веде.

Два роки тому була в Албанії. Зробила там деякі замальовки. А взагалі більше працюю вдома, або у студії.

Друзі та родичі запрошують мене в гості на мою малу батьківщину — Закар-

паття. Хочу поїхати, помалювати. Туди їдуть багато чудових художників, адже сама природа надихає на те, щоб її увіковічнити. Вже працюю над цією тематикою. На замовлення подруги намалювала замок Шемберна, також написала кілька пейзажів.

Чимало натюрмортів намалювала безпосередньо напередодні виставки. А картину “Рибка” домальовувала перед самим відкриттям.

За п’ять років створила понад 170 робіт. Я люблю радісні, світлі картини. Не люблю похмурих кольорів. Хочу, аби картини приносили радість і мені, і людям, які приходять на виставку. Приємно, коли вони говорять, що мої картини наче світаються, що вони підіймають настрій.

Якби шість років тому мені хтось сказав, що я малюватиму і що в мене будуть виставки, навіть персональні, я б не повірила. А я не лише малюю, а й ходжу на танці, катаюся на лижах. Життя триває...

Наталія Гмиря закінчила Київську державну академію декоративно-прикладного мистецтва імені Михайла Бойчука (Київський художньо-промисловий технікум) за спеціальністю промислова реклама і графіка та поліграфічний факультет Національного технічного університету (КПІ) за спеціальністю художник-графік. Працювала у рекламних агентствах, видавництвах. Брала участь у багатьох всеукраїнських та міжнародних виставках. Також у творчому доробку мисткині персональні виставки у Центрі культури та мистецтв КПІ та Історико-краєзнавчому музеї міста Ірпінь.

“Її картини, виконані у змішаній техніці (полотно, олія, декоративний матеріал), приносять в життя радість і тепло. На полотнах багато квітів: магнолія символізує самоповагу, весну, жіночу вроду; орхідея — пристрасть; піон — довге життя, благополуччя; тюльпан — витончену любов, гордість; лілія — недоторканість, чистоту, спокій; сакура — жіночу молодість та красу. Вникає бажання прикрасити цими роботами свої помешкання”, — писали про виставку Наталії у Центрі культури та мистецтв КПІ.

2013 року художниця заснувала майстерню мистецтва — студію “Гранд”.

— Багато людей замислюються про щось сакральне і високе, знаходяться у пошуку гармонії зі світом, шукають своє призначення, розвиваються, успішно досягають своєї мети і розуміють, що до повного задоволення їм чогось не вистачає, — розповідає пані Наталія. — І раптом усвідомлюють, що найбільше задоволення людина отримує від творення. Саме наша студія може допомогти стати творцями своїх перших шедеврів. Вона зацікавить тих, хто схоче спробувати себе в творчості або доповнити свої знання, виховати у дитині творчу особистість, розвинути художнє бачення, посидючість, цілеспрямованість.

Та повернімося до виставки “Катарсис”. Чимало відвідувачів напевне надовго запам’ятають полотна Наталії Гмирі, присвячені великому християнському святу — “Великодні лілеї”, “Великодні дзвіноч-

Подорож у прекрасне

У Центральному будинку художника НСХУ працює персональна виставка Наталії Гмирі “Катарсис” і Всеукраїнська виставка “Жива планета”.

ки”, “Великодні тюльпани”. Темі духовності мисткиня присвятила картини “Вечірня” і “Томос”. Народні мотиви надихнули її на створення робіт “Материнство”, “У маках”, “Млин”, “Котик”, “Ранок”, “Лекеки”. Легкий гумор відчувається у серії “Пригоди на горі”.

Виставку “Жива планета” організувало ГО “Барви життя”. До її проведення долучилися аеропорт Далман та особисто Хадмі Гювенч і Ростамчон Ахмадзод, “Асоціація аеропортів України” і Київський зоопарк. У день відкриття виставки відбувся он-

лайн-конкурс, де глядачі обирали художників, роботи яких їм найбільше сподобалися. Перше місце виборолла Катерина Баранова, за яку проголосувало 187 шанувальників її творчості, на другому — Людмила Анохіна (168) на третьому — Лілія Дорошенко (130). Всі переможці отримали коштовні прикраси, а також по два квитки до Київського зоопарку і збірку поезій Наталії Полінкевич.

Представлена виставка вражає своїм розмаїттям. Гармонію людини і природи зуміли тонко передати у своїх полотнах художниці Ірина Тарасюк (роботи “Волинь. Червень”, “Волинь. Березень” і “Волинь.

Квітень”) та Аліна Ворошилова (“Пух тополі, повітряне сподівання”, “Перша ягідка найсмачніша”). Багатством барв вирізняються натюрморти Ніни Тимошук (“Сонях”), Олени Стрекалової (“Очі волошкови”, “Кардинал”, “Мак”), Тетяни Кравченко (Пори року: “Весна”, “Літо”). Поруч — зображення тварин: “Пугач”, “Орел” (автор обох картин Ірина Сайбель), “Дезі” (Ася Колось), “Лєвова історія” (Юлія Орлова), “Тигреня” (Ніна Тимошук).

Крім цього у Центральному будинку художника НСХУ працюють над кількома новими проєктами. Вже у серпні тут відбудеться Х Всеукраїнська виставка-конкурс імені Георгія Якутовича задля сприяння всебічному розвитку графічних мистецтв. Кожен художник може запропонувати на розгляд журі до трьох графічних творів. Кращим роботам присуджуватимуть дипломи в чотирьох номінаціях: естамп, акварель, оригінальна графіка і книжкова графіка. Журі присуджуватиме дипломи першого, другого та третього ступеню в кожній номінації, а кращі роботи молодих митців відзначать у номінації “Юність”.

У цей же час НСХУ та дирекція планують презентувати VIII Всеукраїнську триєнале “Скульптура-2020”. Її мета — репрезентація творів, що відображають основні стилістичні напрямки в сучасній українській скульптурі. Художник може запропонувати на розгляд журі до 3-х скульптурних творів створених протягом 2017-2020 років. Розмір роботи по більшій стороні не повинен перевищувати 200 см і бути не меншим за 20 см. Ці обмеження не стосуються медалей. До експонування приймаються лише твори, виконані у довговічних матеріалах (камінь, метал, дерево тощо).

Про нові проєкти Центрального будинку художника читайте в наступних числах “СП”.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Петро ПЕРЕБИЙНІС,
письменник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Дорогі українці, молоді господарі землі! До вас насамперед моє слово. Уявімо собі, що на життєдайній нашій планеті враз пропала незамінна і свята прісна вода. Тут не треба особливої фантазії. Кожному ясно. Це світова катастрофа. Це неминуча смерть людства. А солоні моря та океани тільки прискорять галактичну моровищу.

Наша Земля – не просто планета, а живий космічний організм, оперезаний аортами річок і жилочками річеньток. У земних надрах невидимо пульсує загадкова субстанція, жива вода, живлюща кров планети. Але всі ми вже бачимо, що рідна кожній людині вселенська матінка почуває себе дедалі гірше. Земля задихається, знекровлюється, сохне і мертвіє...

Зрозумійте мене, друзі. Я зовсім не претендую на якісь там відкриття. Я не землезнай і не меліоратор. Хоча, зрештою, по закінченню школи-семирічки здобув агрономічний фах у колишньому вже Шаргородському сільськогосподарському технікумі на Вінниччині. Тоді, у п'ятдесяті роки минулого століття, ми завжди готувалися до іспитів на вербоцвітних берегах веселої і дзюркотливої подільської річечки Мурашки. Тут буяло життя. Тут спочивали після важкої дороги з африканського вирію галасливі качки і мовчазні лелеки. Тут шумів соковитий шувар і вабив нас пахучою, рипучою листвою. Ми купалися у прозорих водах затишної слобідської ковбані та широчезного ставу біля Шаргородського млина. Не забуду, як у дні весняної повені під високою греблею несамоовито піни-

ся і гримів “ніагарський” водоспад місцевого значення.

Вода тіснила береги. Води вистачало і для Шаргорода, і для моєї Слободи Шаргородської, і для Гибалівки, Шостаківки та інших сіл району. Та недовго тривало таке райське життя. Спочатку на зеленому верхів'ї річечки блискавично втелюшили “безрозмірне” фермське господарство, яке за короткий час отруїло відходами беззахисну Мурашку. А згодом її родючі береги нещадно розорали, розкопали кмітливі “землелюби” і засадили картоплею, помідорами, буряками та іншою прибутковою городинною. Решта

прибережної смуги заросла непрохідними будяками. Ось так і задушили бідолашну Мурашку. І стала вона мовчазливим рівчаком, який ледве долає важку дорогу до зневодненої Мурафи та змілілого Дністра.

Та хіба ж мова лише про одну річечку? А скільки таких “мурашок” по всій Україні! Як живуть вони, замулені, засмічені, затруєні, приорані? Може, і значаться малі річки в сухих рєсєстрах топоніміки. А чи всі вони ще збереглися? Мені за довге життя довелося побувати у багатьох селах нашої держави. Враження просто гнітюче. Вимирають, відходять у небут-

тя пересохлі жилочки-річення. Замулюються і завмирають у глинистих надрах золоті джерела української землі. І мимоволі думаєш: а яка ж доля чекає у майбутньому великі українські річки? Як їм вижити без глибинних джерел, без приток, без живої води, яку віками несли до них невисипущі артерії велетенського земного організму? Що там казати про Південний Буг, Дністер чи Десну, коли вже “Дніпро, брат мій, висихає”, як давно писав далекоглядний Шевченко. Та все ж хочеться вірити, що насправді це не пророцтво, а лише поетичний образ нашого національного генія.

Ще не пізно. Ще можна повернути до життя знекровлені судини терплячої, неупокореної матінки-землі. Тому з надією звертаюся до всіх українців, яким не байдужа доля малих річок України, до фахівців, науковців, колег-журналістів і просто читачів. Шановні співвітчизники! У кожного з нас є заповітна своя річечка. У мене це Мурашка. У вас, можливо, Джерельня, Звінка, Серебрянка, Теремша, Лючка, Яромирка, Яснівка, Ласка, Конопелька, Джурка чи Нічлава... Які ж перлисті диво-діаманти! Їх тисячі і тисячі. Від них цвіте мій давній записник. Тож навіть подумати страшно, що віками збережені українські річечки можуть загинути, шезнути, випаруватись у безвісті разом з милозвучними своїми іменами...

Час не жде. Биймо у всі дзвони, українці! Гуртуймося у водозахисні громади, піднімаймо борців за природу, державців усіх рівнів, активістів “Просвіти”, вчителів та учнів, бізнесменів та фермерів на відродження і захист малих річок нашої країни. А своєрідними штабами і рупорами цього патріотичного руху можуть стати районні, обласні, галузеві, центральні наші газети. Тож нехай з їхніх сторінок на всю Україну лунає головний і негасимий дзвін тривоги: “Як живеш ти, річечко?”

Усі ми живемо вірою, надією, любов'ю. І вже бачиться десь там, за літами, як лине в далеч рідна твоя річечка. А ти стаєш на коліна перед небесним обличчям відродженої польової кринички і щемливо цілуєш прохолодну, чисту воду джерела.

**ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА”
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2020

**Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 77**

**на 1 місяць
на 3 місяці**

**19 грн 82 коп.
56 грн 86 коп.**

**на півроку
на рік**

**107 грн 32 коп.
209 грн 94 коп.**

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Ольга ЖМУДОВСЬКА

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

